

დანართი 8ა
გენდერის შეფასება

პროექტში

*“საქართველოში სატყეო რეფორმის განხორციელების ხელშეწყობა
ტყის დეგრადაციით გამოწვეული სათბური აირების
შემცირებისთვის “*

გაგზავნილია კლიმატის მწვანე ფონდში (GCF)

შედგენილია

ნანა სუმბაძის მიერ, 2019

სარჩევი

შემოკლებები 2

ცხრილების ჩამონათვალი 4

1. შესავალი..... 5

2. GCF და GIZ გაიდლაინები გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობისთვის..... 6

3. გენდერის შეფასების მეთოდოლოგია..... 8

4. გენდერული თანასწორობა: საქართველო საერთაშორისო ინდექსებისა და ეროვნული ჩარჩო პირობების მიხედვით.....10

5. გენდერული თანასწორობა საჯარო სივრცეში; წარმომადგენლობა და მონაწილეობა.....11

6. გენდერული თანასწორობა პირად სივრცეში: გადაწყვეტილებების მიღება და დროის სიმცირე.....18

7. ადამიანური კაპიტალი 21

8. ტყისა და საწვავის მოხმარების გენდერულად სპეციფიკური მოდელი.....28

9. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პერსონალის გენდერული შემადგენლობა.....31

10. ზოგადი დასკვნები და მითითებები პროექტისთვის.....34

გამოყენებული წყაროები:.....41

დანართი 1: სამართლებრივი დებულებები და გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის ინსტიტუციური მექანიზმები საქართველოში.....44

დანართი 2: კონსულტირებული ჯგუფებისა და ცალკეული პირების ჩამონათვალი 45

შემოკლებები

APA	დაცული ტერიტორიების სააგენტო
CBO	სათემო ორგანიზაცია
CEDEW	ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტი
CENN	კავკასიის გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი
DES	გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი
ENPARD	სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ევროპის სამეზობლო პროგრამა
EU	ევროკავშირი
GA	გენდერის შეფასება
GAP	სამოქმედო გეგმა გენდერულ საკითხებზე
GII	გენდერული უთანასწორობის ინდექსი
IDP	იძულებით გადაადგილებული პირები
LEPL	საჯარო სამართლის იურიდიული პირი
MoEPA	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
MDG	ათასწლეულის განვითარების მიზნები
MP	პარლამენტის წევრი
NDI	ეროვნული დემოკრატიული ინსტიტუტი
NFA	ეროვნული სატყეო სააგენტო
NGO	არასამთავრობო ორგანიზაცია
SDG	მდგრადი განვითარების მიზნები
STEM	საბუნებისმეტყველო, ტექნოლოგიური, საინჟინრო და მათემატიკური მეცნიერებები
UNDP	გაეროს განვითარების პროგრამა
UNFPA	გაეროს მოსახლეობის ფონდი
VET	პროფესიული განათლება და ტრენინგი
WWF	ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდი

ცხრილების ჩამონათვალი

- ცხრილი 1 საკრებულოს გენდერული შემადგენლობა სამიზნე მუნიციპალიტეტებში
- ცხრილი 2 სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭოს წევრების რაოდენობა
- ცხრილი 3 რეგიონებისა და გენდერის მიხედვით მოსახლეობის დაყოფა და ოჯახის წევრთა საშუალო რაოდენობა
- ცხრილი 4 სიღარიბის მაჩვენებელი რეგიონების მიხედვით
- ცხრილი 5 ადამიანები ოფიციალურად აღიარებული შეზღუდული შესაძლებლობების სტატუსით სქესისა და რეგიონის მიხედვით
- ცხრილი 6 ოჯახური ძალადობის ინციდენტების რიცხვი 2013-2018 წლებში რეგიონების მიხედვით
- ცხრილი 7 15-17 წლის გოგონათა ქორწინების პროცენტობა რეგიონის, დასახლების არეალისა და კავშირის ტიპის მიხედვით (ყველა ქორწინება და მხოლოდ რეგისტრირებული ქორწინება)
- ცხრილი 8 ტყის მართვაზე პასუხისმგებელი პერსონალის გენდერული განაწილება სამინისტროში

1. შესავალი

გენდერის ანალიზი და გენდერის სამოქმედო გეგმა მომზადდა კლიმატის მწვანე ფონდისთვის წარსადგენად, საპროექტო შეთავაზებით „საქართველოში სატყეო სექტორის რეფორმის გახორციელების ხელშეწყობა, ტყის დეგრადაციით გამოწვეული სათბური აირების ემისიების შემცირებისთვის“. ეს შეფასება მიზნად ისახავს საქართველოში გენდერული ვითარების მიმოხილვას, იმ გენდერული საკითხების დადგენას, რაც შესაძლოა რელევანტური იყოს პროექტისთვის, და ასევე პოტენციურად გენდერის საკითხების ფართო მასშტაბიანი ჩართულობის შესაძლებლობების შემოწმებას.

პროექტი მიზნად ისახავს ტყის დეგრადაციით გამოწვეული ემისიების შემცირებას ტყის მდგრადი მართვის მეშვეობითა და ენერჯო ეფექტური და ალტერნატიული საწვავის გამოყენების ხელშეწყობით, რათა შემცირდეს საშემე მერქნის მოხმარება, რაც ტყეების დეგრადაციის მთავარი გამომწვევი მიზეზია. პროექტის შედეგად შემცირდება ეროვნული სათბური აირების ემისიები, რაც დაახლოებით უდრის 5.2 მილიონ ტCO₂, პროექტის 7 წლიანი განხორციელების პერიოდში.

ტყე საქართველოში უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს: ის აფერხებს ბუნებრივი საფრთხეების წარმოქმნას, მათი არსებობა აუცილებელია წყლის რესურსების დაცვისა და სუფთა ჰაერის უზრუნველყოფისთვის, ტყე არის მთავარი წყარო საწვავი მერქნისა და სამასალე ხის მოპოვებისთვის, წარმოადგენს ადგილს მოვებისთვის, ნადირობისა და კენკრის შეგროვებისთვის, საოჯახო მოხმარებისა თუ კომერციული მიზნებისთვის საჭირო საკვები და სამკურნალო მცენარეების მოპოვებისთვის, ხოლო ტურისტული საქმიანობის ზრდა ამაღლებს ტყეების სარეკრეაციო მნიშვნელობას.

ტყეს, გარდა უნივერსალური გრძელვადიანი ეფექტებისა, ასევე გააჩნია გენდერულად დიფერენცირებული ეფექტი. ტყის დეგრადაციის გავლენა ქალებზე უფრო მკვეთრად აისახება, ვიდრე მამაკაცებზე, ვინაიდან ქალები უფრო მეტად არიან ჩართულნი სასოფლო სამეურნეო საქმიანობაში და ძირითადად სწორედ ისინი არიან ოჯახის წევრების მოვლა-პატრონობით დაკავებულნი, შესაბამისად, მოიხმარენ უფრო მეტ წყალსა და საწვავს, ვიდრე მამაკაცები და უფრო მეტ დარტყმას იღებენ საკვების წარმოებასთან დაკავშირებული პრობლემებით (Schimall, 2015). ამასთან, სწრაფად მზარდ მასპინძლობის ბიზნესში უფრო მეტი ქალია ჩართული, ვიდრე მამაკაცი. ხშირ შემთხვევაში ქალები არიან ე.წ. გესთჰაუსებისა და მცირე სასტუმროების მფლობელები და მენეჯერები. აქედან გამომდინარე, ისინი მნიშვნელოვნად არიან დამოკიდებულნი ტყეების სარეკრეაციო ღირებულებაზე. მეორეს მხრივ, ხის ჭრა და დამუშავება თუ შემის გაყიდვა შემოსავლის ძირითად წყაროს წარმოადგენს ბევრი იმ მამაკაცისთვის, რომელიც ტყის მახლობლად ცხოვრობს. კაცები უფრო ხშირად დადიან ტყეში და იყენებენ მას, ვიდრე ქალები. ისინი ტყეს იყენებენ არა მხოლოდ ხეების ჭრისთვის, არამედ ნადირობისთვის და მენახირობისთვის. ამავე დროს, ქალები რჩებიან საწვავი მერქნის ძირითად მომხმარებლებად, რადგან ისინი მართავენ და აკონტროლებენ სივრცისა და წყლის გათბობას და საჭმლის მომზადებას.

ეფექტური ღონისძიებები, რომელთა მიზანია ტყეების შენარჩუნება, უნდა დაეფუძნოს როგორც ქალების, ისე მამაკაცების საჭიროებების, ინტერესების და შესაძლებლობების აღიარებას ტყის გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამრიგად, ტყის განახლების პოლიტიკის დაგეგმვამდე, აუცილებელია ქალთა და მამაკაცთა საჭიროებების აღიარება და გათვალისწინება.

ბიოლოგიური მახასიათებლებისა და როლების ტრადიციული გამოიყენების საუფძვლზე, გენდერი განსაზღვრავს განსხვავებას ქალებისა და მამაკაცების შესაძლებლობებში, პასუხისმგებლობასა და

საჭიროებებში, სხვადასხვა თვალსაზრისით. აუცილებელია ამ განსხვავებების აღიარება და მათი მოგვარება. მიუხედავად იმისა, რომ გენდერული თანასწორობა გაგებულია როგორც ორივე სქესისთვის თანაბარი შესაძლებლობების ქონა, ეს უნდა დარჩეს ნებისმიერი პოლიტიკის შექმნისა თუ გადაწყვეტილების ცენტრში.

2015 წელს, გაერომ დაამტკიცა მთელი რიგი მიზნები, სიღარიბის აღმოსაფხვრელად, პლანეტის დასაცავად და ყველასთვის კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად, რაც წარმოადგენს მდგრადი განვითარების ახალი დღის წესრიგის ნაწილს. მდგრადი განვითარების 17 მიზნიდან (SDG), თითოეულს გააჩნია კონკრეტული მიზანი, რომელიც უნდა მიიღწეს შემდეგი 15 წლის განმავლობაში. ყველა ამ მიზნისთვის (SDG) გენდერული თანასწორობა წამყვანი მიმართულებაა, მაგრამ ამავდროულად ერთი მთლიანი SDG (SDG5) მიძღვნილია მხოლოდ ამ თემისთვის, რაც მიზნად ისახავს გენდერული თანასწორობის მიღწევასა და ყველა ქალისა და გოგონას უფლებათა გაძლიერებას. ის მოიცავს ცხრა მიზანს, რომელთა შორისაც არის: ქალთა და გოგონათა მიმართ ყოველგვარი დისკრიმინაციის შეწყვეტა, ქალებისა და გოგონების წინააღმდეგ ძალადობის ყოველგვარი ფორმის შეწყვეტა, ისეთი მავნე პრაქტიკების აღმოფხვრა, როგორცაა ადრეული, იძულებითი და ბავშვთა ქორწინება, ქალთა სრული და ეფექტური ჩართულობა და ლიდერობის თანაბარი შესაძლებლობების მინიჭება გადაწყვეტილების მიღების ყველა დონეზე, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში; ასევე გონივრული პოლიტიკის გატარება და განმტკიცება, აღსრულებადი კანონმდებლობის შექმნა გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობისა და ყველა ქალისა და გოგონას უფლებების გაძლიერების მიზნით. (UNWOMEN, 2018a).

შემოთავაზებული პროექტი თანხვედრაშია იმ მიზნებთან, რომლებიც მდგრადი განვითარების მიზნებშია გაწერილი.

2. GCF და GIZ გაიდლაინები გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობისთვის

კლიმატის მწვანე ფონდის გენდერული პოლიტიკის მიხედვით, „ფონდისთვის წარდგენილი პროგრამები თუ შეთავაზებული პროექტები შესაბამისობაში უნდა იყოს როგორც გენდერის ეროვნულ პოლიტიკასა და პრიორიტეტებთან, ისე ფონდის გენდერულ პოლიტიკასთან“. GCF-ის 2019 – 2021 წლების სამოქმედო გეგმაში კიდევ უფრო ვრცლადაა აღწერილი, თუ რას მოიცავს მთავარი ელემენტები:

1. აკრედიტირებულ უწყებებს მოეთხოვებათ განახორციელონ სავალდებულო საწყისი სოციო-ეკონომიკური და გენდერული შეფასება, რაც არის გარემოსდაცვითი და სოციალური უზრუნველყოფის (ESS) პროცესის დამატებითი კომპონენტი, რათა შეაგროვონ საბაზისო მონაცემები და:
  - (i) განისაზღვროს, თუ როგორ პასუხობს პროექტი/პროგრამა ქალებისა და მამაკაცების საჭიროებებს, კლიმატის ცვლილების სპეციფიკური საკითხის გათვალისწინებით;
  - (ii) დადგინდეს ცვლილებების გამომწვევი მიზეზები და გენდერული დინამიკა, რათა მიიღწეს პროექტის/პროგრამის ადაპტაციისა თუ შერბილების მიზნები.
  - (iii) დადგინდეს და შეიქმნას გენდერთან დაკავშირებული სპეციფიკური ელემენტები, რომლებიც უნდა ჩაერთოს პროექტის/პროგრამის აქტივობებში.
  - (iv) შეფასდეს განხორციელების ბიუჯეტი;
  - (v) შეირჩეს მყისიერი და გრძელვადიანი შედეგებისა და გავლენის ინდიკატორები; და

- (vi) შემუშავდეს პროექტის/პროგრამის განხორციელებისა და მონიტორინგის ინსტიტუციონალური სტრუქტურა;
- 2. გენდერულად მიუკერძოებელი დაინტერესებული მხარეების კონსულტაციები, პოლიტიკაში მოცემულ გენდერულ პარამეტრების გათვალისწინებით.
- 3. გენდერული ხედვის ჩართვა პროექტისთვის/პროგრამისთვის სავალდებულო გარემოსდაცვით და სოციალური უზრუნველყოფის გამოყენებისას, რაც თანხვედრაშია ფონდის ESS -ის პროექტის/პროგრამის სპეციფიკურ მოთხოვნებთან, გადაწყვეტილება B.07/02"-ის თანახმად.
- 4. პროექტის სკრინინგი გენდერულ მგრძობელობაზე, პროექტის სხვადასხვა ეტაპზე - პროექტის მომზადების, შეფასების, დამტკიცების და მონიტორინგის პროცესში, შესაბამისი ორგანოების მიერ (დანიშნული ეროვნული უწყებები NDAs, აკრედიტირებული უწყებები, სამდივნო).

GCF-ის განახლებული გენდერული პოლიტიკა და 2018-2020 წლების სამოქმედო გეგმა დაშენებულია მთავარ ელემენტებზე. განახლება და ნასწავლი გაკვეთილები შეიძლება შეჯამდეს ხუთ მთავარ ასპექტად:

- 1) პოლიტიკა გენდერულად პასუხისმგებლობიანობას უფრო მეტად უსვამს ხაზს, ვიდრე გენდერულ მგრძობელობას. იყო გენდერულად პასუხისმგებლიანი, ნიშნავს რომ არა მხოლოდ გამოავლინო გენდერთან დაკავშირებული პრობლემები ან უზრუნველყო „არ ავნო“ მიდგომა, არამედ პროცესით არსობრივად შეუწყო ხელი ისტორიულად დამკვიდრებულ გენდერული მიკერძოების გადალახვას. ეს არის იმ ენასთან თანხვედრაში, რომელიც გამოყენებულია UNFCCC-ის გადაწყვეტილების COP20-სა (ლიმას სამუშაო პროგრამა) და პარიზის შეთანხმებაში.
- 2) გენდერის შეფასების მოთხოვნასთან ერთად, პოლიტიკას გააჩნია სავალდებულო მოთხოვნა - მომზადდეს პროექტის დონის გენდერული სამოქმედო გეგმები.
- 3) პოლიტიკაში გაწერილია ცალსახა მოთხოვნები პროექტის საწყის, განხორციელების, მონიტორინგისა და ანგარიშგების ეტაპებზე, ისევე როგორც გაწერილია კლიმატის მწვანე ფონდის, აკრედიტირებული ერთეულების და დანიშნული ეროვნული პირების/საკომუნიკაციო პირების როლები და მოვალეობები.
- 4) პოლიტიკა თანხვედრაშია გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნებთან (SDG), რომლებიც ქმნიან ცალსახა ვალდებულებებს გენდერული თანასწორობისთვის ორივე გზით - ერთი როგორც ცალკე აღებული მიზანი ქალთა თანასწორობისთვის და მათი უფლებების გაზრდის შესახებ, რომელიც გამოხატულია მეხუთე მიზანში (SDG5) და მეორე, როგორც თანამკვეთი თემა ყველა SDG-ისთვის;
- 5) სამოქმედო გეგმა უზრუნველყოფს პორტფოლიოს დონის გენდერულად მგრძობიარე ინდიკატორებს, გენდერის განახლებული პოლიტიკის სამოქმედო გეგმისთვის, დასაბუთებულ საბიუჯეტო დებულებებთან ერთად, რომელიც დაკავშირებულია ცოდნის მართვასთან, შესაძლებლობათა განვითარებასთან, მონიტორინგთან, შეფასებასა და სწავლასთან.

GCF -ის ზემოთ აღნიშნული გენდერული პოლიტიკისა და შესაბამისი განახლების მიხედვით, GIZ-ის გარანტიებს + გენდერის მართვის სისტემა და გენდერის სტრატეგია, საჭიროებს გენდერის ანალიზის ჩატარებას პროექტის მოსამზადებელი ფაზის ადრეულ ეტაპზევე, რათა დადგინდეს გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობის პოტენციალი და ის რისკებიც, რომლებიც კონკრეტული ზომების მეშვეობით სულ მცირე უნდა შერბილდეს ან მთლიანად იქნას თავიდან არიდებული.

ანალიზის შედეგებისა და რეკომენდაციების გათვალისწინება უნდა მოხდეს უშუალოდ პროექტის მიზნებში, ინდიკატორებში, მეთოდოლოგიურ მიდგომებსა და შედეგების მონიტორინგის სისტემაში.

3. გენდერის შეფასების მეთოდოლოგია

გენდერის შეფასების განხორციელებისა და გენდერის სამოქმედო გეგმისთვის გამოყენებულია შემდეგი მეთოდოლოგია და საფეხურები:

- ყველა შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტაციის გადახედვა, მათ შორის მარეგულირებელი დოკუმენტებისა და სტანდარტებისა, რომელთა შესრულებაც საჭირო იქნება პროექტის განხორციელებისას.
- მეორადი (არსებული) დოკუმენტაციის ანალიზი;
- ინფორმაციის შეგროვება და დაინტერესებულ მხარეთა კონსულტაციები თბილისსა და საქართველოს სამ სამიზნე რეგიონში, რომელიც დადგინდა პროექტის მიერ და დაინტერესებულ პირთა ჩართულობის შესახებ ანგარიშის მომზადება.
- დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის პროცესიდან მიღებული პირველადი მონაცემების ანალიზი.
- გენდერის შეფასების (GA) და გენდერის სამოქმედო გეგმის (GAP) მომზადება.

დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის პროცედურები ჩატარდა პროექტის დოკუმენტაციისა და მეორადი მონაცემების ანალიზის შედეგად. დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა არის ინსტრუმენტი პროექტის დაინტერესებულ მხარეთა გამოვლენისა და მობილიზაციისთვის. ეს წარმოადგენს ყველა იმ დაინტერესებულ მხარესთან (ცენტრალური და ადგილობრივი მთავრობა, ცალკეული პირები, ასოციაციები, ჯგუფები) ნებისმიერი სახის ურთიერთქმედების ჩარჩოს, რომლებზეც გავლენას ახდენს ეს პროექტი ან რომლებიც დაინტერესებულნი არიან ამ პროექტით. დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის შექმნის მიზანია პროექტსა და დაინტერესებულ მხარეებს შორის გამჭვირვალე, ორმხრივი კომუნიკაციის/დიალოგის ჩამოყალიბება, GIZ, GCF-ის მოთხოვნების დაკმაყოფილებისადმი ძლიერი ვალდებულებების გადაცემა და დაინტერესებულ მხარეთა საჭიროებების, ინტერესების, შიშებისა და მოტივაციის გაგება და მართვა, ასევე ქალებისა და მამაკაცების მხრიდან პოტენციურად უარყოფითი რეაგირების წინასწარ განჭვრეტა და შერბილების ზომების უზრუნველყოფა. დაინტერესებულ მხარეთა კონსულტაციების მიზნები განისაზღვრა შემდეგნაირად:

- 1) პროექტის გაცნობა;
- 2) დაინტერესებულ მხარეთა თვალთახედვით ზემოქმედებებისა და შერბილების გამოვლინება;
- 3) დაინტერესებულ მხარეთა შემოთავაზებების და პრობლემების გაცნობიერება;
- 4) გარემოსდაცვითი ქცევისადმი ბარიერების წინასწარი გაგება (რით არის განპირობებული ამჟამინდელი ქცევა და როგორ შეიძლება სოფლის მოსახლეობის მოტივირება ქცევის შესაცვლელად, მიუხედავად მოჭრილი ხის ღირებულებისა) და სოციო-ეკონომიკური, კულტურული და გენდერული ბარიერების გაცნობიერება, რაც ასოცირებულია ენერგო ეფექტური ღუმელებისა და ალტერნატიული საწვავის გამოყენებასთან (მაგ. არის თუ არა მათთვის საწვავი მერქნის გამოყენება უპირატესი საჭმლის მომზადებისთვის და რამ შეიძლება შეუქმნას მათ მოტივაცია შეცვალონ თავიანთი ქცევა).

- 5) გენდერული თვალსაზრისით, სათემო საკითხებზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მოსახლეობის ჩართულობის ხარისხის შეფასება და მათი ჩართულობის გაზრდისთვის ეფექტური გზების გათვალისწინება;
- 6) ტყეებისადმი საკუთრების განცდის შეფასება და საკუთრების განცდის გაზრდის გზები;
- 7) გენდერული შემადგენლობის შეფასება გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სამ დეპარტამენტში/ინსტიტუციაში, რომლებიც პასუხისმგებელია ტყის მართვაზე. (ეროვნული სატყეო სააგენტო, ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი და გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი)

დაინტერესებულ მხარეებთან კონსულტაციები ჩატარდა 2019 წლის 5 მარტიდან 8 აპრილის პერიოდში, თბილისში, კახეთში, გურიასა და მცხეთა-მთიანეთში, ESS ექსპერტთან ერთად (ასევე, დეტალებისთვის იხილეთ დაფინანსების შეთავაზების დანართი 7ა, დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის შესახებ ანგარიში). დაინტერესებულ მხარეთა კვლევის პროცესის შედეგად, გამოვლინდა და კონსულტაციები გაეწიათ შემდეგ დაინტერესებულ მხარეებს:

1. საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლები

- გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ეროვნული სატყეო სააგენტო;
- გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო დეპარტამენტი;
- გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი;
- ეროვნული სატყეო სააგენტოს წარმომადგენლები კახეთში, გურიასა და მცხეთა-მთიანეთში;
- კახეთის, გურიისა და მცხეთა-მთიანეთის რეგიონული თვითმმართველობების წარმომადგენლები;
- თელავის, ახმეტის, ყვარლის, დედოფლისწყაროს, ოზურგეთის, ლანჩხუთის, ჩოხატაურის და თიანეთის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლები

2. კახეთისა და გურიის მოსახლეობა

რეგიონების მოსახლეობა შეირჩა ურბანული და არაურბანული მოსახლეობის იმ წარმომადგენლების ყოლის მიზნით, რომლებიც ცხოვრობენ ტყეებთან ახლოს ან შედარებით მოშორებით. კონსულტაციები ჩატარდა შემდეგ დასახლებებში: ვარდისუბანი, არგოხი, შილდა და დედოფლისწყარო კახეთის რეგიონში; ზოტი, ლესა და მთისპირი გურიის რეგიონში.

3. ეკოლოგიურ თემებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები

- ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) საქართველოს წარმომადგენელი
- კავკასიის გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელის (Caucasus Environmental NGO Network CENN) წარმომადგენელი

4. ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები

- „ქალთა საინფორმაციო ცენტრის“ დირექტორი
- „ტასოს ფონდის“ დირექტორი

სულ 175 ადამიანს გაეწია კონსულტაცია, მათ შორის 36%-ს წარმოადგენდა ქალები და 64%-ს - მამაკაცი. კონსულტირებული ადამიანების და ჯგუფების სია წარმოდგენილია ანგარიშის მეორე ნადაართში.

4. გენდერული თანასწორობა: საქართველო საერთაშორისო ინდექსებისა და ეროვნული ჩარჩო პირობების მიხედვით

საქართველო არ არის გენდერული თანასწორობის კუთხით მოწინავე ქვეყნებს შორის. რეიტინგით ის უფრო დაბლა დგას, ორი, ყველაზე მეტად აღიარებული გენდერული უთანასწორობის საერთაშორისო ინდექსის მიხედვით, რომელიც ყოველწლიურად ფასდება UNDP-ისა და მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ (WEF).

UNDP-ის გენდერული უთანასწორობის ინდექსის (GII) მიხედვით, რომელიც წარმოადგენს კომპოზიციურ საზომს და რომელიც შედგება რეპროდუქციული ჯანმრთელობის, (დედების სიკვდილიანობის ინდექსი და შობადობის თანაფარდობა) უფლებამოსილების (პარლამენტში ქალების მიერ დაკავებული ადგილების წილი და საშუალო განათლების მქონე ქალების წილი) და სამუშაო ძალაში მონაწილეობის (დასაქმებული ქალების პროპორცია სამუშაო ასაკის მქონე ქალ მოსახლეობაში) ასპექტებში უთანასწორობის მაჩვენებლებისგან. 2017 წელს საქართველო იკავებდა 78-ე ადგილს 160 ქვეყანას შორის (UNDP 2018 ა).

მეორე კომპოზიციური საზომი გენდერული უთანასწორობისა, გლობალური გენდერული ხარვეზის ინდექსია, რომელიც მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ დაინერგა 2006 წელს, რათა გაეზომათ გენდერზე დაფუძნებული უთანასწორობის მაგნიტუდა, ოთხ ქვე-ინდექსზე დაყრდნობით 0 დან 1-მდე შკალაზე. 2018 წელს საქართველომ დაიკავა 99 ადგილი (0.677 ქულით) 149 ქვეყანას შორის; მე-60 ადგილი საგანმანათლებლო მიღწევების კუთხით (ქულა 0,996), 85-ე ადგილი ეკონომიკაში მონაწილეობისა და ეკონომიკური შესაძლებლობების თვალსაზრისით (0.654 ქულით), 119-ე ადგილი პოლიტიკური გამლიერების კუთხით (0.093 ქულით) და 123-ე ადგილი ჯანმრთელობის კუთხით (ქულა 0.967) (მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი 2018)

გენდერული თანასწორობის პოპულარული აღქმა ქვეყანაში საერთაშორისო ინდექსებთან თანხვედრაშია და მიუთითებს თანასწორობის დაბალ დონეზე. ერთ-ერთი ეროვნული კვლევის შედეგების მიხედვით, ქართველების ერთ მეოთხედზე მეტი (25% მამაკაცებისა და 21% ქალებისა) ფიქრობს, რომ ქვეყანაში არსებობს გენდერული თანასწორობა. (CRR 2015)

საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლი უზრუნველყოფს გენდერულ თანასწორობას. 1991 წლის დამოუკიდებლობის დეკლარაციის შემდეგ, საქართველომ მიიღო რამდენიმე კანონი და რეგულაცია, რომელიც მიზნად ისახავდა გენდერულ თანასწორობაში მიღწევებს და გახდა ხელმძღვანელი ყველა მთავარი საერთაშორისო კონვენციისა გენდერულ თანასწორობაზე:

- ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კონვენცია (CEDAW)
- ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია (სტამბულის კონვენცია)
- ქალებზე, მშვიდობასა და უსაფრთხოებაზე UNDP-ის რეზოლუცია #1325
- საქართველო არის მდგრადი განვითარების მიზნების 2030 წლის დღის წესრიგის ხელმძღვანელი 193 ქვეყანას შორის; მდგრადი განვითარების 17 პრინციპი ქმნის ცალსახა ვალდებულებას გენდერული თანასწორობის მიმართ როგორც ცალკე აღებული მიზანი და როგორც თანამკვეთი თემა დანარჩენ SDG-ებს შორის. SDG5 ეხება გენდერულ თანასწორობას და გააჩნია 14 ინდიკატორი რომელთაგან 11-მა დააწესა მეთოდოლოგია და სტანდარტები.

მიიღეს გენდერული თანასწორობასთან დაკავშირებული რამდენიმე კანონი, მათ შორისაა:

- საქართველოს კანონი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ
- საქართველოს კანონი ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ
- საქართველოს კანონი გენდერულ თანასწორობაზე

შეიქმნა რამდენიმე ინსტიტუციური მექანიზმი გენდერული თანასწორობის მისაღწევად და მათში შედის:

- სამოქმედო გეგმის შემუშავებისა და მონიტორინგის მანდატით გენდერული თანასწორობის საკითხებში პარლამენტის მრჩეველთა საბჭო, გენდერული თანასწორობის უზრუნველსაყოფად;
- გენდერული თანასწორობის დეპარტამენტი, როგორც მუდმივი განყოფილება სახალხო დამცველის ოფისის სტრუქტურაში;
- გენდერული თანასწორობის, ქალთა მიმართ ძალადობის და ოჯახში ძალადობის საკითხებზე მომუშავე უწყებათაშორისი კომისია.

მთავარი აღმოჩენები შემოთავაზებული პროექტისთვის

არსებობს კანონიერი მექანიზმები, რომლებიც ქმნის გენდერული თანასწორობის საფუძვლებს, მაგრამ ისინი არ უზრუნველყოფს თანასწორობას. საერთაშორისო ინდექსები, ისევე როგორც გავრცელებული აღქმა გენდერული თანასწორობისა ქვეყანაში, მიუთითებს დაბალ გენდერულ პარიტეტზე. მიუხედავად იმისა, რომ პროექტის მთავარი მიზანი არ არის გენდერული თანასწორობის მიღწევა, ის მაინც ორიენტირებულია გენდერის გაძლიერების ხელშეწყობაზე არსებული საკანონმდებლო მექანიზმების გაცოცხლების გზით.

5. გენდერული თანასწორობა საჯარო სივრცეში; წარმომადგენლობა და მონაწილეობა

თანასწორობა დაკავშირებულია გადაწყვეტილების მიღებისას ძალაუფლების ქონასთან. შესაბამისად, წარმომადგენლობა და მონაწილეობა თანასწორობის მისაღწევად საჭირო პირობებია.

წარმომადგენლობა

ქალების პრობლემების ადეკვატურად გათვალისწინებისთვის, მათი ხმამაღლა თქმა და გაგონება აუცილებელია. ამგვარად, გენდერული თანასწორობის მისაღწევად, საჯარო და კერძო ინსტიტუციებში ქალთა წარმომადგენლობა წარმომადგენლობით, აღმასრულებელ უწყებებსა და გადაწყვეტილების მიმღებ დონეზე, საჭირო, თუმცა არა საკმარისი პირობაა.

ქალთა წარმომადგენლობა პარლამენტში დაბალია, ისინი პარლამენტის წევრთა მხოლოდ 16% შეადგენენ, მაშინ როცა მსოფლიოში ეს მაჩვენებელი საშუალოდ 23.7%-ია (UNWOMEN, 2018a). საქართველოს პარლამენტში მაღალ პოსტებს სულ სამი ქალი იკავებს - ერთი არის კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე და ორი მათგანი კომიტეტის ხელმძღვანელი. პარლამენტზე კიდევ უფრო დაბალია ქალთა წარმომადგენლობა თვითმმართველობებში, სადაც ისინი საკრებულოს 2058 წევრიდან მხოლოდ 13%-ს შეადგენენ; უფრო მეტიც, 64 მერიდან/გუბერნატორიდან ქვეყანაში მხოლოდ ერთია ქალი.

პროექტის სამიზნე რეგიონების საკრებულოებში ქალთა წარმომადგენლობა კიდევ უფრო დაბალია ვიდრე ქვეყანაში არსებული საშუალო მაჩვენებელი - ქალები არჩეული წევრების მხოლოდ 12.7% შეადგენენ.

ცხრილი 1: საკრებულოს გენდერული შემადგენლობა სამიზნე მუნიციპალიტეტებში

მუნიციპალიტეტი	რაოდენობა		
	ქალი	კაცი	სულ
თელავი	3	29	32
ყვარელი	4	23	27
ახმეტა	2	17	19
დედოფლისწყარო	2	26	28
ოზურგეთი	7	38	45
ლანჩხუთი	5	27	32
ჩოხატაური	6	30	36
თიანეთი	4	23	27
სულ	33	227	260
%	12.7	87.3	100

მსგავსი მდგომარეობაა აღმასრულებელ დონეზეც. 11 მინისტრთა შორის მხოლოდ 4 ქალი მინისტრია - ესენია რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის მინისტრი, რომელიც ამავდროულად ვიცე პრემიერ მინისტრის პოსტს იკავებს, იუსტიციის მინისტრი, ეკონომიკის მინისტრი და სახელმწიფო მინისტრი შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში.

უკეთესი მდგომარეობაა იურისპრუდენციაში, სადაც მოსამართლეების 52% ქალია. საქართველოს 58 ელჩს შორის კი მხოლოდ ექვსია ქალი (ქალები და კაცები 2018).

საჯარო მოხელეების უმრავლესობას მამაკაცები წამოადგენენ. 74,532 დასაქმებულიდან 166 უწყებაში, უმრავლესობა - 70.7% მამაკაცია და 29.3 % ქალი. გენდერული დისბალანსი განსაკუთრებით დიდია კანონდარსებების სააგენტოებში, სადაც მამაკაცები პერსონალის 86,2% შეადგენენ. მდგომარეობა უკეთესია დასაქმების ყველა სხვა სფეროში, სადაც მამაკაცები შეადგენენ პერსონალის 53% და ქალები 47%-ს. გენდერული დისბალანსი განსაკუთრებით ცალსახაა მაღალ პოზიციებზე, იმ კანონდარსებების სააგენტოების გამოკლებითაც კი, სადაც მამაკაცები ჭარბობენ, გადაწყვეტილების მიმღებ პოზიციებზე მამაკაცები იკავებენ 70.3% და ქალები 29.7%. უთანასწორობა უფრო ცალსახაა თვითმმართველ უწყებებში, სადაც ქალები მაღალ პოზიციაზე დასაქმებული ოფიციალური პირების მხოლოდ 24%-ს წარმოადგენენ (IDFI,2013).

მიუხედავად ქალთა მცირე წარმომადგენლობისა გადაწყვეტილების მიმღებ პოზიციებზე, მოსახლეობის დამოკიდებულება ქალი ლიდერების მიმართ, როგორც ეროვნულ ისე ადგილობრივ დონეზე, დადებითია. ბევრი კვლევა ამჟღავნებს, რომ ორივე სქესის წარმომადგენლები, მამაკაცებიც და ქალებიც, მისვალმებიან ქალების მონაწილეობას საჯარო სფეროში. მაგალითად „მოსახლეობის ცხოვრებისული გამოცდილება საქართველოში“ კვლევამ- (EBRD 2016) გამოავლინა, რომ მამაკაცების 92.5% და ქალების 95.6% მიიჩნევს, რომ ქალები უფრო კარგ ადგილობრივ ლიდერებს ქმნიან, ვიდრე მამაკაცები. უფრო მეტიც, 89.5% მამაკაცებისა და 93.4 % ქალებისა თვლიან, რომ ქალები ისეთივე კომპეტენტურები არიან, როგორც მამაკაცები, პრეზიდენტის ან პრემიერ მინისტრის თანამდებობების დასაკავებლად ქვეყანაში. NDI-ს გამოკითხვის თანახმად, ქართველებს ჯერათ, რომ

პარლამენტსა და თვითმმართველობაში ძალიან ცოტა ქალია, მაშასადამე 63% მხარს უჭერს საკანონმდებლო კვოტას, რომ გაიზარდოს ქალების წარმომადგენლობა (NDI 2018).

მონაწილეობა

სამოქალაქო ჩართულობა ქვეყანაში დაბალია. ისევე როგორც სხვა პოსტ-საბჭოთა ქვეყნები, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოც გადის „დემოკრატიაში გარდამავალ დაუსრულებელ პროცესს“, ისეთი საჯარო სივრცით, რომელიც ხასიათდება უძალაუფლებო მოქალაქეებით, დომინანტური სახელმწიფოთი და საჯარო პოლიტიკის განხილვისას პრობლემაზე ორიენტირებული დებატების ნაკლებობით. (ლუცევიჩი, 2013). მოსახლეობა იშვიათადაა ჩართული მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

ხმის მიცემის დინამიკა წლების განმავლობაში სტაბილურია და დაბალი: საპარლამენტო არჩევნებში ხმის მიმცემთა რაოდენობა 2008 წელს იყო 53.2%, 2012 წელს 59.3% და 56.2% - 2018-ის არჩევნებში (IDFI, 2019).

საქართველოს ორგანული კანონი ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ (2014) უზრუნველყოფს საკანონმდებლო ჩარჩოს შემუშავებაში მოქალაქეების ჩართულობას.

მუხლი 85 ავალდებულებს თვითმმართველობას, უზრუნველყონ მოქალაქეთა ჩართულობა მუნიციპალიტეტის აქტივობებში, მათ შორის მუნიციპალური უწყებების სესიებში. კანონი იძლევა 5 მექანიზმს ადგილობრივად გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში სამოქალაქო ჩართულობისთვის. ეს მექანიზმებია:

- I. დასახლების საერთო კრება, რომელიც ლეგიტიმურია თუ მას ესწრება საერთო კრების წევრთა არანაკლებ 20%-ისა.
- II. პეტიცია;
- III. სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭო, რომელიც არის მუნიციპალიტეტის მერის/რაიონის გამგებლის სათათბირო ორგანო. სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭოს შემადგენლობაში შედიან მეწარმე იურიდიული პირები, არასამთავრობო ორგანიზაციები და მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა, არანაკლებ 10 წევრისა. სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭოში ერთი სქესის წარმომადგენელთა რაოდენობა 1/3-ზე ნაკლები არ უნდა იყოს.
- IV. მუნიციპალიტეტის საკრებულოს და მუნიციპალიტეტის საკრებულოს კომისიის სხდომებში მონაწილეობა.
- V. მუნიციპალიტეტის მერის და მუნიციპალიტეტის საკრებულოს წევრის მიერ გაწეული მუშაობის შესახებ ანგარიშების მოსმენა.

თუმცა, ეს საკანონმდებლო დებულებები არ იძლევა ჩართულობის გარანტიას. საქართველოს მუნიციპალიტეტების ეროვნული შეფასება აღნიშნავს, რომ მოსახლეობის მხოლოდ 7% არის ინფორმირებული მუნიციპალიტეტის საქმიანობის შესახებ. მრჩეველთა საბჭოები არ მოქმედებენ აქტიურად, ზოგიერთ მუნიციპალიტეტში ასეთი საბჭოები არც კი ჩამოყალიბებულა. (IDFI, 2017). საჯარო პოლიტიკის კვლევის თანახმად, (საერთაშორისო გამჭვირვალობა 2014) გამოკითხულთა მხოლოდ 4% დაესწრო რაიმე სესიას მუნიციპალიტეტის საკრებულოში და მხოლოდ 30% ფიქრობს,

რომ ადგილობრივი მთავრობა წარმოადგენს ხალხის ინტერესებს. გენდერული სხვაობა ამ თვალსაზრისით არ იყო მითითებული კვლევაში.

სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭო

პროექტის ფარგლებში ჩატარებული კონსულტაციების შედეგები თანხვედრაშია ზემოთ ციტირებულ შეფასებებთან. სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭო ჯერ კიდევ არ შექმნილა ყველა მუნიციპალიტეტში. მათ შორის არც იმ 8 მუნიციპალიტეტში, რომელთაც პროექტის ფარგლებში გაეწიათ კონსულტაციები, ორ მთავანს - თიანეთსა და ახმეტას საერთოდ არ აქვს საბჭო და დარჩენილ 6 მუნიციპალიტეტში, საბჭოები მხოლოდ ახლახანს შეიქმნა. ისინი ჯერ კიდევ არ შეკრებილან (თელავის მუნიციპალიტეტი) ან ხვდებიან 3-4 თვეში ერთხელ და მათი მუშაობა არ არის ეფექტური. შესწავლილ მუნიციპალიტეტებში სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭოების 39% -ს ქალები შეადგენენ.

ცხრილი 2: სამოქალაქო მრჩეველთა საბჭოს წევრების რაოდენობა

მუნიციპალიტეტი	რაოდენობა		
	ქალი	კაცი	სულ
თელავი	4	8	12
ყვარელი	5	6	11
ახმეტა			n/a
დედოფლისწყარო	3	9	12
ოზურგეთი	9	6	15
ლანჩხუთი	4	6	10
ჩოხატაური	4	12	16
თიანეთი			n/a
სულ	29	47	76
%	38.2	61.8	100

წყარო: მუნიციპალიტეტების ინფორმაცია

ფაქტობრივად, მერისთვის მოსახლეობასთან კომუნიკაციის ერთადერთ გზას წარმოადგენს მერის რწმუნებული, ასეთი მექანიზმი მოქმედებს თითოეულ სამიზნე რეგიონში. თითოეულ დასახლებას ან მცირე ზომის დასახლებების ჯგუფს ყავს რწმუნებული, რომელიც ინიშნება მერის მიერ. ეს რწმუნებული მოქმედებს როგორც მედიატორი მოსახლეობასა და მუნიციპალიტეტს შორის, ავრცელებს ინფორმაციას და მობილიზაციას უკეთებს მოსახლეობას. კონსულტაციების განმავლობაში, მუნიციპალიტეტის ყველა გამოკითხული წევრი აღნიშნავს, რომ პირისპირ კომუნიკაცია მოსახლეობასთან, ძირითადად რწმუნებულების მეშვეობით ხდება, მაგრამ აგრეთვე ტარდება შეხვედრები სოფლებში, რაც არის კომუნიკაციის ყველაზე ეფექტური გზა.

კახეთის რეგიონალურ ოფისში, მამაკაცმა წარმომადგენელმა მისი მოსახლეობის ჩართულობა შეაფასა როგორც ძალიან დაბალი. ის ამას ძალიან უწყვეტებისადმი ნდობის ნაკლებობით ხსნის.

“ზოგადად რომ ვთქვათ, ხალხი ფიქრობს, რომ მათ იდეებს არ გაითვალისწინებენ “

საჯარო ჩართულობის დაბალი დონის მიზეზად იგივე ითქვა ყვარლის მუნიციპალიტეტშიც.

ამგვარი ახსნა-განმარტების ნამდვილობაზე არაპირდაპირად მიუთითებს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ქალთა ჩართულობის და მონაწილეობის დადებითი მაგალითები, რაც ასოცირდება „სოფლის განვითარების პროგრამის“ განახლებასთან, ინფრასტრუქტურის სამინისტროსა და ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ. სამინისტრო გამოყოფს ფინანსების ფიქსირებულ რაოდენობას თითოეული სოფლისთვის, დასახლების ზომის მიხედვით. გამოყოფილ თანხას ემატება ამ თანხის ნახევრის ოდენობით ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის მიერ ადგილობრივი ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხაც. გადაწყვეტილება თემში განსახორციელებელი პროექტის შერჩევასთან დაკავშირებით დასახლების კრების ხმათა უმრავლესობით მიიღება, რაც იმ შემთხვევაში ითვლება ლეგიტიმურად, თუ ის შედგება სხვადასხვა სქესის მინიმუმ 30 ადამიანისგან. პროექტის განხორციელების ფაზაში, ადგილობრივი მოსახლეობა დასაქმდება ფიზიკურ სამუშაოებზე.

„სოფლის განვითარების პროგრამა წარმოადგენს საუკეთესო ინსტრუმენტს მოსახლეობის დიალოგში ჩართვისთვის. ეს აგრეთვე არის დიდი შესაძლებლობა მთავრობისთვის, რომ შეაგროვოს ინფორმაცია თემში არსებულ პრობლემებზე“ (მამაკაცი კახეთის რეგიონალური ადმინისტრაციის წარმომადგენელი)

მერის მრჩევლები გენდერის საკითხებში

თვითმმართველ უწყებებში ქალთა ჩართულობის გასაზრდელად შეიქმნა სპეციალური საკანონმდებლო დებულებები. გენდერულ თანასწორობაზე საქართველოს კანონში ცვლილებები მიიღეს 2017 წლის ივლისში, რომელიც აღნიშნავს, რომ მერმა შეიძლება განსაზღვროს სამოქალაქო პასუხისმგებლობა გენდერული თანასწორობის საკითხებისთვის. ვინაიდან გენდერულ საკითხებზე მერის მრჩევლთათვის შესაძლებლობათა ზრდის თაობაზე არც ერთი დებულება არ შექმნილა კანონში, ხშირად ამას მხოლოდ ფორმალური ხასიათი აქვს და არაფერს მატებს გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობას. ზოგიერთ მუნიციპალიტეტს, მაგალითად თიანეთს, ყავს მრჩეველი, და ის გენდერულ საკითხებზე მუშაობას უთავსებს მერის ასისტენტის პოზიციას. მსგავსი სიტუაციაა ყვარელშიც, სადაც მრჩეველი ითავსებს სხვა მოვალეობებსაც და მას არ ეძლევა ანაზღაურება გენდერის საკითხებზე მუშაობისთვის და ეს პოზიცია არც მისი საქმიანობის აღწერილობაშია გაწერილი. გურიაში, სამი სამიზნე მუნიციპალტეტიდან, არც ერთს არ გააჩნია გენდერულ საკითხებზე მრჩევლის პოზიცია. თუმცა, თელავში, დედოფლისწყაროსა და ახმეტის მუნიციპალიტეტებში, გენდერულ საკითხებში მრჩეველი ამ პოზიციისთვის ანაზღაურებასაც იღებს და შესაბამისი საქმიანობის აღწერილობაც აქვს.

გენდერის საკითხებზე მრჩევლის პოზიციის ფორმალური ხასიათი ხაზგასმულია UNDP-ის გენდერული თანასწორობის შესახებ ანგარიშშიც. სიტუაციის მიმოხილვის შედეგად, ანგარიში გვთავაზობს ქვე-ეროვნულ დონეზე გენდერული თანასწორობის მექანიზმების გაძლიერებას ა) გენდერის საკითხებზე საკომუნიკაციო პირების პოზიციის ფორმალიზებით ბ) 64-ივე მუნიციპალიტეტში მათი არსებობის უზრუნველყოფით გ) გენდერზე მომუშავე პირების სამუშაო აღწერილობის სტანდარტიზაციითა და მათი უწყვეტი ტრენინგებით UNDP, 2018 ბ)

ქალთა ოთახები

იმისათვის, რომ ქალთა ჩართულობა გაძლიერდეს, 2012 წლიდან მუნიციპალიტეტებში მოიაზრება ქალთა ოთახების არსებობა. ქალთა ოთახების იდეა, კახეთის რეგიონალური ადმინისტრაციის მიხედვით, წარმოადგენს დიალოგისთვის გამოყოფილ სირცხვს, დაინტერესებულ მხარეებს შორის,

როგორც ქალებს ისე მამაკაცებს შორის. ქალთა ოთახები.კახეთის ყველა მუნიციპალიტეტს აქვს და ისინი 2018 წელს “Mercy Corps”-ის და EKS/ESPER მიერ შეიქმნა, ასე რომ, რეგიონს ამჟამად აქვს 8 ქალთა ოთახი, 7 მათგანი - მუნიციპალიტეტებში და ერთი აზერბაიჯანელებით დასახლებულ სოფელ იორმუნდალოში. აქტივობები, რომელიც ამ სივრცეში ტარდება, ჯერჯერობით შემოიფარგლება მუნიციპალიტეტის ფუნქციებზე რჩევების მიცემით, მასალების დაქსეროქსებითა და ბავშვების მოვლით, სანამ მათი მომვლელები ოფიციალურ პირებს სტუმრობენ. გენდერის საკითხებში მრჩეველებს არ აქვთ რაიმე სტრატეგიული გეგმა ოთახების გამოყენებისთვის, თუმცა ზოგ მუნიციპალიტეტში, მაგ. ახმეტაში, ამჟამად მიმდინარეობს ამაზე მუშაობა. ქალთა ოთახს ძირითადად უყურებენ როგორც შშმ პირებთან შეხვედრების მოსაწყობად განკუთვნილ სივრცეს და აგრეთვე მას იყენებენ ენის კურსებისთვის. დღეს, ერთიანი სტრატეგიის არქონის გამო, ოთახის ეფექტურობა დამოკიდებულია ამ ოთახების მენეჯერების მოქმედებასა და შემოქმედებაზე. ოთახები კახეთის ყველა მუნიციპალიტეტში ერთნაირადაა აღჭურვილი - დივანით, თაროებით, მაგიდითა და სკამებით, აგრეთვე საბავშვო მაგიდითა და სკამებით, ქსეროქსის აპარატით და კომპიუტერით.

*“ჩვენ ახლა რეგიონში არსებული ქალთა ოთახებისთვის საოპერაციო სტრატეგიის განსაზღვრის პროცესში ვართ, რათა გავხადოთ ისინი უფრო მეტად ეფექტური და ცოცხალი“
(ქალი წარმომადგენელი კახეთის რეგიონალური ადმინისტრაციიდან)*

შენიშვნა: გურიასა და მცხეთა-მთიანეთის მუნიციპალიტეტებს არ აქვთ ქალთა ოთახები.

არასამთავრობო ორგანიზაციები და სამოქალაქო საზოგადოებრივი ორგანიზაციები

NGO და CSO

მოხალისეობრივი ორგანიზაციები ჩართულობისთვის ყველაზე გავრცელებულ სივრცედ ითვლება. არასამთავრობო სექტორი კარგადაა განვითარებული საქართველოში, თუმცა ის არათანაბრადაა გადანაწილებული ქვეყნის მასშტაბით. მათი დიდი უმრავლესობა მდებარეობს დედაქალაქში - თბილისში. ამჟამად, საქართველოში 32 ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციაა აქტიური. რეგიონებში წარმოდგენილია უფრო მეტი ორგანიზაცია, სადაც დონორები არიან აქტიურები.

ქვეყანაში დაახლოებით 50 არასამთავრობო ორგანიზაცია მუშაობს გარემოსდაცვით საკითხებზე და ისინი ითვლება აქტიურ ორგანიზაციებად. მათი უმეტესობა ფოკუსირებულია კლიმატის ცვლილებაზე, ნარჩენების მართვაზე, ტყეებსა და ბიომრავალფეროვნებაზე (გარემოსდაცვითი საინფორმაციო და განათლების ცენტრი, 2014).

კონსულტირებულ რეგიონებში, არასამთავრობო სექტორი განვითარებად სექტორად ითვლება. საერთო ჯამში 10 არასამთავრობო ორგანიზაციაა რეგისტრირებული კახეთის რეგიონში, მათ შორისაა NGO „პანკისის უხუცეს ქალთა საბჭო“ პანკისის ხეობაში. უფრო მეტიც, 16 NGO არის რეგისტრირებული გურიაში და ორი ცალსახად მუშაობს გენდერთან დაკავშირებულ თემებზე - „ქალები გურიისთვის“ და „ქალთა საინიციატივო ჯგუფი“. 21 NGO არის წარმოდგენილი მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში და ორი მათგანი მუშაობს ქალთა გაძლიერებაზე რეგიონში - ქალთა ასოციაცია „ბაზალეთი“ და „ ქალები ჯანსაღი მომავლისთვის“. როგორც სამთავრობო სექტორთან, ასევე ადგილობრივ მოსახლეობასთან კონსულტაციები, აჩვენებს რომ NGO სექტორი არ არის აქტიური რეგიონულ ან მუნიციპალურ დონეზე. ერთადერთი გამონაკლისი, სადაც NGO სექტორი გამორჩეულად აქტიურია, არის პანკისის ხეობა კახეთის რეგიონში. ზოგიერთი NGO, რომელიც განთავსებულია თბილისში, მუშაობს გენდერის საკითხებზე რეგიონებში, მაგ. „ტასოს ფონდი“ გურიაში და „ქალები მშვიდობისთვის“ დედოფლისწყაროში.

იმავთია სათემო ორგანიზაციებიც (CBO). მცხეთა-მთიანეთში ერთადერთი ასეთი ორგანიზაცია არის ყაზბეგში, გურიაში კი ასეთი ორი ორგანიზაციაა წარმოდგენილი. ამ მხრივ, სიტუაცია უკეთესია კახეთში. კახეთის რეგიონული ადმინისტრაციის წევრები აღნიშნავენ თავიანთ დადებით გამოცდილებას სათემო ორგანიზაციებთან მიმართებაში.

“გადაწყვეტილებები უფრო იოლად და ეფექტურად მიიღება იმ სოფლებში, რომელთაც სათემო ორგანიზაციები ყავთ “

კახეთში არსებული სათემო ორგანიზაციების უმრავლესობას ქალები ხელმძღვანელობენ და ისინი არჩეულნი არიან უმრავლესობათა ხმით.

კოოპერატივები

ბიზნეს კოოპერატივების შექმნის სტიმულირების არაერთი მცდელობის მიუხედავად, მათი რიცხვი შეზღუდულია. ქვეყნის მასშტაბით, არსებობს 1538 რეგისტრირებული სასოფლო სამეურნეო კოოპერატივი, რომელიც შედგება 13,677 ადამიანისგან და რომელთა შორის 3674 ქალია. მათ შორისაა 61 კოოპერატივი, რომელშიც ყველა წევრი ქალია და ჯამში 389 ადამიანს ითვლის. (UNWOMEN, 2019b)

სამიზნე რეგიონებს შორის, კოოპერატივების დიდი უმრავლესობა წარმოდგენილია კახეთში, სადაც 100 კოოპერატივზე მეტი არსებობს. მათი წევრები უმეტესად მამაკაცები არიან. თუმცა, დონორების მიერ დაფინანსებულ კოოპერატივებში, ქალთა ჩართულობა პირობებითაა განსაზღვრული და კარგადაც მუშაობს. მაგალითად, არსებობს თავლის წარმოების კოოპერატივები, რომელიც მთლიანად ქალებისგან შედგება. უმეტესად კახეთის ასოციაციის ქალი წევრები თავლის მწარმოებლები არიან. მეცხოველეობისა და ვიტკულტურის კოოპერატივებში კი უმეტესად მამაკაცები ჭარბობენ.

გურიაში 45 კოოპერატივია დარეგისტრირებული. 22 ლანჩხუთში, 13 ოზურგეთში და 10 ჩოხატაურში.

თიანეთის მუნიციპალიტეტში (მცხეთა-მთიანეთის რეგიონი) მოქმედებს 12 კოოპერატივი. ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული ENPARD პროგრამის ფარგლებში, გაიხსნა ხილის გადამამუშავებელი რამდენიმე მცირე საწარმო. თიანეთის ქარხანა წარმოადგენს კოოპერატივს, რომელიც შედგება 11 წევრისგან, საიდანაც 7 ქალია. ტყის ხილსა და სასარგებლო ბალახებს, აგრეთვე ადგილობრივი მოსახლეობის ნაკვეთებიდან მიღებულ ხილს, ახმობენ როგორც მზის ენერჯის, ასევე ელექტრო ენერჯის საშუალებით. სეზონის განმავლობაში, ქარხანა ასაქმებს დამატებით 200 ადამიანს.

მაშინ როდესაც ბევრ არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციას ქალები ხელმძღვანელობენ, ბიზნეს კოოპერატივებს უმეტესად მამაკაცები უდგანან სათავეში. თუმცა, ზოგიერთი დონორის მიერ დაფინანსებული პროექტისთვის ქალთა ჩართულობა ერთ-ერთ მოთხოვნაა. ასეთ შემთხვევებში, ქალები როგორც წესი არიან ლიდერთა შორის.

მთავარი აღმოჩენები შემოთავაზებული პროექტისთვის

- ქალთა წარმომადგენლობა ეროვნულ და ადგილობრივ წარმომადგენლობით და აღმასრულებელ უწყებებში არასათანადოა.

- ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის დონე ადგილობრივ საკითხებზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში არასათანადოა.
- საზოგადოების ჩართულობის ნაკლებობის მიზეზი გახლავთ ის, რომ ისინი ფიქრობენ, რომ მათ პოზიციას არ გაითვალისწინებენ.
- თვითმმართველობა ქმნის სტრუქტურას მოქალაქეების ჩართულობისთვის, მაგრამ ეს არ არის ეფექტური: მოქალაქეთა მრჩეველთა საბჭოები ბევრ მუნიციპალტეტში არც კი დაარსებულა და სადაც დაარსდა, არ ფუნქციონირებს ეფექტურად.
- რეგიონებში, მოხალისეობრივი ორგანიზაციები ცოტაა და უსიცოცხლო. სათემო ორგანიზაციები არჩეული ხელმძღვანელებით, ეფექტურია, მაგრამ ჯერჯერობით იშვიათი.
- კოოპერატივების რიცხვი განსხვავებულია, მაგრამ მაინც მცირეა სამიზნე რეგიონებში, კოოპერატივების ყველაზე მეტი რიცხვი არის კახეთში და ყველაზე ცოტა მცხეთა-მთიანეთში.
- მოქალაქეებსა და თვითმმართველ უწყებებს შორის მთავარი საკომონიკაციო არხი არის პირისპირ შეხვედრები მერის მიერ დანიშნული რწმუნებულების მეშვეობით.
- მუნიციპალიტეტებს გააჩნიათ ორი მექანიზმი, რომელიც ფოკუსირებულია ქალთა გაძლიერებაზე: გენდერის საკითხებში მერის მრჩეველის პოზიცია (1) და ქალთა ოთახები მუნიციპალიტეტში (2). თუმცა ყველა მუნიციპალიტეტს არ ყავს მრჩეველი ან არ აქვს ქალთა ოთახი. კახეთის რეგიონში სადაც ოთახები არსებობს, არ ფუნქციონირებს ეფექტურად.
- პროექტი უნდა ცდილობდეს ქალთა ორგანიზაციების მეტ ჩართულობას, მაგ. საზოგადოებაში ქალთა მეტი ხილვადობისათვის და თემში ცნობიერების შექმნის მიზნით, ენერგოეფექტური გადაწყვეტების წარმატებით განხორციელებაში ქალთა როლის მნიშვნელოვნობის შესახებ, უზრუნველყოს ამ საკითხის პროპაგანდა და მოაწყოს საინფორმაციო კამპანიები.

6. გენდერული თანასწორობა პირად სივრცეში: გადაწყვეტილებების მიღება და დროის სიმცირე

საჯარო სივრცის გარდა, გენდერული უთანასწორობა აგრეთვე ცალსახაა პირად სივრცეშიც. ქალები უფრო ნაკლებ მატერიალურ რესურსს ფლობენ, ვიდრე მამაკაცები, უფრო ნაკლები ძალაუფლებით სარგებლობენ ოჯახში გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში და უფრო მეტად განიცდიან დროის სიმცირეს, დიდი დოზით არა-ანაზღაურებადი სამუშაოს შესრულების გამო.

გენდერული როლების ტრადიციული განაწილება საქართველოში ჯერ კიდევ გავრცელებულია და ხშირია, განსაკუთრებით სოფლებში. ამას მხარს უჭერს და მისდევს ორივე სქესის წარმომადგენლები - როგორც მამაკაცები, ისე ქალები. გენდერული როლები დაკავშირებულია საკუთრებასა და გადაწყვეტილებების მიღებასთანაც, სადაც ხაზგასმულია მამაკაცის, როგორც ოჯახში შემომტანის და ქალის, როგორც დიასახლისის როლი. ასეთ დამოკიდებულებას ადასტურებს კვლევის შედეგებიც, რომ მამაკაცების 85.1% და ქალების 81.6% ფიქრობს, რომ ქალებისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი როლია ოჯახის მოვლა. 68.3% მამაკაცებისა და 59.0% ქალებისა მიიჩნევს, რომ ყველასთვის უმჯობესია თუ მამაკაცი გამოიმუშავებს ფულს და ქალი მოუვლის სახლსა და ბავშვებს.

შინამეურნეობის შემადგენლობა

შინამეურნეობების უფრო მეტ რიცხვს მამაკაცები უძღვებიან, ვიდრე ქალები - შინამეურნეობები, რომელსაც ქალები უძღვებიან, შეადგენს 39%. ასეთი შინამეურნეობების წილი უფრო დიდია ურბანულ დასახლებებში (საქსტატი, 2018). ერთსულიანი ოჯახების 34%-ში ქალები შეადგენენ 28%. ეს ტენდენცია შეიძლება აიხსნას ერთის მხრივ ქალების სიცოცხლის ხანგრძლივობით და მეორეს მხრივ, იმით, რომ დაუქორწინებელი ქალების წილი უფრო მეტია, ვიდრე დაუქორწინებელი

მამაკაცების. ზოგადად კი, ქალების მიერ მართული ოჯახები უფრო მოწყვლადია სიღარიბისადმი. (UNDP, 2017)

ოჯახები შედგება საშუალოდ 3.3 წევრისგან. კახეთში და გურიაში ეს რიცხვი 3.2-ა და მცხეთა მთიანეთში 2.1

ცხრილი 3: რეგიონებისა და გენდერის მიხედვით მოსახლეობის დაყოფა და ოჯახის წევრთა საშუალო რაოდენობა

რეგიონი	მოსახლეობა	კაცი %	ქალი %	ოჯახის წევრთა საშუალო რაოდენობა
საქართველო	3,713,804	47.7	52.3	3.3
თბილისი	1,108,717	45.4	54.6	3.3
იმერეთი	533,906	48.4	51.6	3.1
ქვემო ქართლი	423,986	49.2	50.8	3.7
აჭარა	333,953	48.8	51.2	4.0
სამეგრელო ზემო სვანეთი	330,761	48.1	51.9	3.3
კახეთი	318,583	49.0	51.0	3.2
შიდა ქართლი	263,382	48.7	51.3	3.3
გურია	113,350	48.2	51.8	3.2
სამცხე-ჯავახეთი	160,504	48.9	51.1	3.6
მცხეთა-მთიანეთი	94,573	50.4	49.6	3.1
რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთი	32,089	48.6	51.4	2.5

წყარო: UNFPA

ოჯახის აქტივების მფლობელობა

გენდერული თანასწორობის შესახებ კანონი (მუხლი 10.1) უზრუნველყოფს თანაბარ უფლებებს ქალებსა და მამაკაცებს შორის. თუმცა, მემკვიდრეობის გადაცემის პრაქტიკა უფრო ხშირად ეფუძნებოდა სამომხმარებლო კანონს და მშობლების სახლსა და მიწის ნაკვეთებზე საკუთრების უფლების გადაცემისას, უპირატესობა მამაკაცებს ენიჭებათ. ოჯახებში, სადაც ზრდასრული მამაკაცი ცხოვრობს, ოჯახის ქონება ჩვეულებრივ დარეგისტრირებულია მამაკაცის სახელზე. ეს პრაქტიკა ხსნის საკუთრების ასპექტში გენდერული ნიშნით არაპროპორციულობას, რომელიც მამაკაცებს შორის უფრო გავრცელებულია, ვიდრე ქალებს შორის. საცხოვრებლის მფლობელობა, ისევე როგორც სასოფლო სამეურნეო და მეცხოველეობის საშუალებების საკუთრების რიცხვი უფრო მაღალია მამაკაცებს შორის. მამაკაცთა დაახლოებით 80% და ქალების 76% ფლობს საცხოვრებელ სახლს. სასოფლო სამეურნეო ნაკვეთების 62.3%, მსხვილფეხა საქონლის 53.4%, და მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო აღჭურვილობის 66.7%-ს მამაკაცები ფლობენ. (საქსტატი, 2018). მიწის ნაკვეთები, რომელსაც ქალები ფლობენ, უფრო პატარაა ვიდრე მამაკაცების მფლობელობაში არსებული ქონება. (UNWOMEN, 2015)

საპროექტო რეგიონებიდან, გურიაში ქალები ფლობენ სასოფლო სამეურნეო მიწის ნაკვეთების 43.8%-ს, კახეთში 39.1%-ს და მცხეთა-მთიანეთში 39.1%-ს.

გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება

ობიექტური ინფორმაციის მოპოვება იმის შესახებ, თუ ვინ იღებს ოჯახში საბოლოო გადაწყვეტილებას არ არის ადვილი საქმე. როგორც წესი, მეუღლეებს შორის მოსაზრებები განსხვავდება, მაგრამ ხშირად, კვლევები იგივეს არ აჩვენებს. მაგ. EBRD (2016) კვლევის თანახმად, გადაწყვეტილების მიღების ძალა უფრო ხშირად მამაკაცებს აქვთ. არსებული პრაქტიკის თანახმად, უმრავლესობა ამას სწორად მიიჩნევს. ორივე სქესი, ქალებიც (56%) და მამაკაცებიც (76%) ფიქრობს, რომ გადაწყვეტილება ოჯახში მამაკაცმა უნდა მიიღოს. მამაკაცების 57.8% და ქალების 42.2% აცხადებენ, რომ ისინი იღებენ სოფლის მეურნეობით მიღებული შემოსავლების დახარჯვაზე გადაწყვეტილებას (EBRD, 2016). მეორე კვლევა კი აღნიშნავს, რომ უმეტესად ერთობლივად იღებენ გადაწყვეტილებას შემოსავლის დახარჯვასთან დაკავშირებით. ეს ეხება შემოსავალს სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გაყიდვიდან (73%), ხელფასებიდან (71%), ბიზნესიდან (67%) და დასაქმების არაფორმალური წყაროდან (64%), ეს ასევე ეხება პენსიებსა და სამთავობო დახმარებას (49%). თუ გადაწყვეტილებას ძირითადად ერთი მეუღლე იღებს, ყველა შემთხვევაში, გარდა ბიზნესიდან მიღებული შემოსავლების დახარჯვისა, უმეტეს შემთხვევაში ესენი არიან ქალები, და უფრო ნაკლებად მამაკაცები. (UNWOMEN, 2018a)

პროექტის კონსულტაციების განმავლობაში, კონსულტირებული მოსახლეობა აცხადებს, რომ გადაწყვეტილებას ორივე მეუღლე, ან მთელი ოჯახი ერთობლივად იღებს, თუმცა ზოგიერთი მათგანი აცხადებს, რომ უფრო მაღალი შემოსავლის მქონე ოჯახის წევრი უფრო მეტ ძალას ფლობს და ეს შეიძლება იყოს როგორც კაცი, ისე ქალი, თუმცა რელაურად უმეტეს შემთხვევაში, ასეთი მამაკაცია.

დროის სიმცირე და საშინაო საქმეები

ერთ-ერთი პრობლემა, რომელსაც ქალები ეჯახებიან, დროის სიმცირეა. საშინაო საქმეების რაოდენობა და მზრუნველობითი აქტივობები, რისი შესრულება მათ ყველაზე ხშირად სამსახურეობრივ მოვალეობებთან და/ან ფერმაში სამუშაოებთან ერთად უწევთ, არ უტოვებთ მათ ბევრ დროს დასვენებისათვის, გართობისა და პირადი განვითარებისთვის. საბავშვო ბაღებთან ხელმისაწვდომობის ნაკლებობა ბევრ რეგიონში კიდევ უფრო ამძაფრებს ამ პრობლემას - ერთადერთი გამონაკლისი კონსულტაციებისას იყო დედოფლისწყარო.

ქალები ასრულებენ საშინაო საქმეების უმეტესობას. ამ საქმიანობის დაახლოებით 46.3% მხოლოდ ქალების მიერაა შესრულებული, ხოლო მხოლოდ მამაკაცების მიერ ასეთი საქმიანობის 23.7% სრულდება, დარჩენილ 30%-ს კი ისინი ერთობლივად ასრულებენ (კვლევა გენდერსა და თაობათა შესახებ, 2010). შესაკეთებელი სამუშაოები და გადასახადების გადახდა არის მხოლოდ ის საქმიანობები, სადაც მამაკაცები ჭარბობენ ქალებს (UNDP, 2017). გარდა საშინაო საქმეებისა, ქალები თავიანთი დროის დიდ ნაწილს ბავშვების ან ავადმყოფი ოჯახის წევრების მოვლას უთმობენ. კვლევის თანახმად, კვირაში 45 საათს ქალები ატარებენ საშინაო საქმეების შესრულებასა და ბავშვების, მოხუცი და ავადმყოფი ოჯახის წევრების მოვლაში, მაშინ როდესაც მამაკაცები ამაში მხოლოდ 15 საათს ხარჯავენ. (UNWOMEN, 2018b)

ქალები ასევე ჩართულნი არიან ფერმის და სოფლის მეურნეობის საქმიანობაში და მუშაობენ 80.33 დღით მეტს ვიდრე მამაკაცები. წლის განმავლობაში, ქალები მუშაობენ 344.25 დღეს, ხოლო მამაკაცები 263.92 დღეს. ქალები ასევე უფრო მეტ დღეს ხარჯავენ მეცხოველეობისთვის. ის უდიდესი სხვაობა, რაც შეადგენს 130 დღეს, აღნიშნულია კახეთის რეგიონში. გენდერული დაყოფა ცალსახაა ბევრ სასოფლო-სამეურნეო და ფერმერულ აქტივობაში და საქმიანობის ნაირსახეობებში, რომელიც

იქ სრულდება. შინაური ფრინველებისა და პატარა ცხოველების მოვლა ჩვეულებრივ აღიქმება როგორც ქალების მოვალეობა, მაშინ როდესაც უფრო დიდ ცხოველებს მამაკაცები და ქალები ერთობლივად უვლიან. თუ მამაკაცები უფრო მეტად არიან ჩართულნი შემოსავლის გამოსამუშავებლად სასოფლო სამეურნეო და ფერმერულ საქმიანობაში, ქალები ჩვეულებრივ უფრო მეტ დროს ატარებენ საყოფაცხოვრებო ფერმერობაში. მაგ. მამაკაცები ხარჯავენ 91.34 დღეს და ქალები 54,76 დღეს მოსავლის ღირებულებათა ჯაჭვში სამუშაოდ. (UNWOMEN, 2016)

მთავარი აღმოჩენები შემოთავაზებული პროექტისთვის

- მიუხედავად არსებული დებულებებისა, რომლებიც უზრუნველყოფენ თანასწორობას საკუთრებაში, კაცები უფრო მეტ მატერიალურ აქტივებს ფლობენ, ვიდრე ქალები;
- გადაწყვეტილებები შინამეურნეობების დონეზე უმეტესად ერთობლივად მიიღება მეუღლეების მიერ, მაგრამ უთანხმოების შემთხვევაში, ბოლო სიტყვას მამაკაცი ამბობს;
- ქალები აწყდებიან დროის სიმცირის პრობლემას, ვინაიდან ისინი ასრულებენ საშინაო საქმიანობების უმრავლესობას. გარდა ამისა, ისინი ატარებენ მთავარ პასუხისმგებლობას ბავშვების და ავადმყოფი ოჯახის წევრების მოვლისთვის და ყველაფერი ეს ხშირად უწევთ სამსახურეობრივი მოვალეობების შესრულებასა და / ან საარსებო ფერმერობასთან შეთავსებით.

7.ადამიანური კაპიტალი

სიღარიბე

სიღარიბე, რომელიც ასოცირდება უმუშევრობის მაღალ პროცენტთან, წარმოადგენს ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას ქვეყანაში. მშპ ერთ სულ მოსახლეზე 2017 წელს იყო 4,100 USD (მსოფლიო ბანკი, 2018), მოსახლეობის 32% ცხოვრობს დღეში 2.5 USD შემოსავლით. 18.8% სოფლად მცხოვრები მოსახლეობისა და ქალაქში მცხოვრებლების 14.3% კვალიფიცირდება როგორც უკიდურესად ღარიბი მოსახლეობა (მსოფლიო ბანკი, 2016). საქსტატის მიხედვით, სიღარიბეში მცხოვრები მოსახლეობის რიცხვი შემცირდა 38.8%-დან 2007 წელს 21.9%-მდე 2017 წელს (საქსტატი, 2018). საქართველოს მთლიანი 3.72 მილიონი მოსახლეობიდან, 258.595 იძულებით გადაადგილებული პირი ყავს, რომელთაგან ბევრი მათგანი, უკიდურეს სიღარიბეში მცხოვრებთა მსგავსად, განსაკუთრებულად მოკლებულნი არიან ისეთ უპირატესობებს, როგორცაა წვდომა საბაზისო სერვისებსა და სოციალურ ინკლუზიაზე. ბავშვები სიღარიბის უფრო მაღალი რისკის ქვეშ არიან, ვიდრე ნებისმიერი სხვა ასაკობრივი ჯგუფი. ოჯახები, რომლებსაც ქალები უძღვებიან, მრავალსულიანი ოჯახები და ოჯახები, რომლებსაც ყავს 15 წლამდე ასაკის ბავშვები, ასევე არიან განსაკუთრებულად მოწყვლადები სიღარიბის მიმართ. ბავშვებიანი ოჯახები შეადგენს უკიდურეს სიღარიბეში მცხოვრები მოსახლეობის 78%, რაც უფრო მეტია ბავშვის რაოდენობა ოჯახში, უფრო მაღალია სიღარიბის რისკი (UNDP, 2017).

სიღარიბის მაჩვენებელი განსხვავდება არა მხოლოდ დასახლების ტიპების მიხედვით ან ოჯახების შემადგენლობით, არამედ რეგიონების მიხედვითაც.

ცხრილი 4: სიღარიბის მაჩვენებელი რეგიონების მიხედვით (2.5 USD დღეში)

No	რეგიონი	პროცენტი
1	შიდა ქართლი	51.9
2	მცხეთა-მთიანეთი	49.3
3	გურია	45.3
4	ქვემო ქართლი	42.4
5	სამეგრელო ზემო სვანეთი	36.8
6	კახეთი	35.3
7	რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	34.6
8	იმერეთი	34.6
9	აჭარა	31.9
10	თბილისი	18.6
11	სამცხე-ჯავახეთი	17.6

წყარო: მსოფლიო ბანკი, 2016

როგორც ცხრილიდან ჩანს, პროექტის სამიზნე რეგიონები იმ რეგიონებს შორისაა, სადაც სიღარიბის მაჩვენებელი მაღალია. მცხეთა-მთიანეთში სიღარიბის ინდექსი 49.3%-ს ითვლის, გურიაში 45.3% და კახეთში 35.3%.

კონსულტაციების დროს, სიღარიბე დასახელდა როგორც ყველაზე გადაუდებელი პრობლემა. ყველა პერსპექტიული გადაწყვეტილება ენერგო-ეფექტური ღუმელების, თბო-იზოლაციისა და ალტერნატიული საწვავის შექმნასთან დაკავშირებით, განიხილებოდა მხოლოდ ფასთან მიმართებაში.

როგორც ადრე აღინიშნა, სიღარიბის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი არის უმუშევრობის მაღალი დონე ქვეყანაში. ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, მოსახლეობის 12.7% უმუშევარია, მაგრამ ნამდვილი რიცხვები უფრო მაღალია, რადგან ისინი, ვისაც ნაკვეთები აქვთ, ითვლებიან დასაქმებულებად (საქსტატი, 2019). 2014 წლის აღწერის თანახმად, დასაქმებული მამაკაცების მხოლოდ 36.3% და დასაქმებული ქალების 28.6% არიან დაქირავებული მუშაკები (ჰაკკერტ და სუმბაძე, 2017). ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობას შორის უფრო მეტი მამაკაცია 63% დასაქმებული, ვიდრე ქალი (51%) (საქსტატი, 2018). 2018 წელს, სამუშაო ძალაში ქალებისა და მამაკაცების შეფარდება იყო 73.4% უფრო მაღალი ვიდრე მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელი, რომელიც 67.3%-ია (მსოფლიო ბანკი, 2018 ა).

მოსახლეობისა 23%-ზე მეტი არაფორმალურადაა დასაქმებული. ამ მიმართულებით მამაკაცებიც და ქალებიც თანაბრად არიან ჩართულები. არაფორმალური დასაქმება უფრო ფართოდაა გავრცელებული სოფლებში, ვიდრე ურბანულ არეალში. უმრავლესობა (60%) მუშაობს სოფლის მეურნეობაში, 23% უზრუნველყოფს სხვადასხვა მომსახურებას, 8%, უმეტესად მამაკაცები, დაკავებულნი არიან შეკეთებითი სამუშაოებით, 7%, უმეტესად ქალები, დაკავებულნი არიან საშინაო საქმეებით და 6% დასაქმებულები არიან გაყიდვების სფეროში (UNWOMEN, 2018b).

გენდერული ნიშნით სახელფასო განსხვავება შეიძლება ითქვას, დიდია და 2017 წლის მონაცემებით აღწევს 437 ლარამდე, მამაკაცები გამოიმუშავენ საშუალოდ 1197 ლარს, განსხვავებით ქალებისა, რომლებიც გამოიმუშავენ 770 ლარს. განსხვავება შემოსავლებში გამოვლილია ორივენი დაყოფით - ჰორიზონტალური და ვერტიკალური სეგრეგაციით. ჰორიზონტალური სეგრეგაცია არის ქალების მიერ, ტრადიციულად ქალების პროფესიების არჩევანის შედეგი, იმ პროფესიებში, რომელიც ყველაზე დაბალ ანაზღაურებადია. ქალებს უმეტესად შეხვდებით ისეთ პროფესიებში, როგორცაა საბუნებისმეტყველო და ჯანდაცვის სფეროები; სწავლება ან ასოცირებული პროფესიონალები; ასევე დასაქმებულნი არიან მომხმარებელთა მომსახურების მიმართულებით. მამაკაცები უმეტესად დასაქმებულნი არიან შეიარაღებულ ძალებში; ისინი არიან კანონმდებლები, ზოგადი ტიპის მენეჯერები, ფიზიკის, მათემატიკისა და ინჟინერიის მეცნიერებათა პროფესიონალები ან ასოცირებული პროფესიონალები. 2015 წელს, ქალების 47,2% დასაქმებულნი იყვნენ სამ სექტორში - ჯანდაცვა, განათლება და კულტურა (მსოფლიო ბანკი, 2018 ბ).

ყველა პროფესიაში ასევე სახეზეა ვერტიკალური სეგრეგაცია, რაც გამოიხატება იმით, რომ ქალები უფრო მეტად არიან დასაქმებულნი დაბალ პოზიციებზე, ვიდრე მამაკაცები და შესაბამისად, გამოიმუშავენ უფრო ნაკლებს. მაგალითად სამედიცინო პერსონალის 65%-ს ქალები წარმოადგენენ, მაგრამ ჩვეულებრივ, იშვიათად იკავებენ მაღალ მმართველ პოზიციებს და ამგვარად კარგად ანაზღაურებად პოზიციებს. (საქსტატი, 2018).

დასაქმებული ქალები ხშირად ატარებენ ორმაგ ტვირთს, ვინაიდან მათ უნდა შეასრულონ როგორც სამსახურეობრივი მოვალეობები, ისე საშინაო საქმეები. შრომის კოდექსი საქართველოში ხშირად გაკრიტიკებულია იმის გამო, რომ ის არ პასუხობს საერთაშორისოდ მიღებულ სტანდარტებს. ანაზღაურებადი სადეკრეტო შვებულება ითვლის 126 დღეს (შრომითი კოდექსი, მუხლი 27). დამატებით, მშობლების საშვებულებო პერიოდი ითვლის მინიმუმ 2 კვირას ყოველწლიურად, მაქსიმუმ 12 კვირას, სანამ ბავშვი არ გახდება 5 თვის და შესაძლებელი გახდება მისი დატოვება ნებისმიერი სქესის მომვლელთან. კანონი არ უზრუნველყოფს რაიმე სახის სამსახურეობრივ გარანტიას ფეხმძიმე ქალბატონებისათვის, რომ დამსაქმებელმა არ გაათავისუფლოს ისინი სამუშაო ადგილიდან, რაც აიძულებს ქალს, თავი შეიკავოს დეკრეტული შვებულებისგან. კერძო სექტორში დეკრეტული შვებულების უზრუნველყოფა დამსაქმებლის კეთილგონიერებაზე დამოკიდებული. სახელმწიფო უზრუნველყოფს მხოლოდ ერთჯერად გადახდას, 1000 ლარის ოდენობით.

სოფლის მეურნეობა წარმოადგენს დასაქმების ყველაზე დიდ სექტორს, რადგან დაახლოებით 43.4% ქვეყნის ტერიტორიისა გამოყოფილია სასოფლო სამეურნეო მიწებად. ეს ასაქმებს აქტიური მოსახლეობის 50.9%-ს, საიდანაც 54.1% ქალია. თუმცა, ქალები უფრო მეტად ჩართულნი არიან დაბალი დამატებითი ღირებულებისა და მცირე მასშტაბიანი სასოფლო სამეურნეო პროდუქციის წარმოებაში. (UNWOMEN, 2018c). პროგრამის ფარგლებში „აწარმოე საქართველო“ საგრანტო ბენეფიციარების დაახლოებით 40% ქალები არიან, მაგრამ ეს ეხება მხოლოდ მცირე და საშუალო ბიზნესებს (SME). ფართომასშტაბიანი გრანტის ბენეფიციარებს შორის კი ქალები არ არიან. გენდერული თანასწორობის საკითხები არ არის ასახული რეგიონალური განვითარების 2017-2021 წლების სტრატეგიაში და არ არის დეტალიზებული საქართველოს სოფლის განვითარების 2017-2020 წლების სტრატეგიაში.

დაინტერესებულ მხარეთა კონსულტაციებმა აჩვენა, მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობა საუბრობს ქალთა ეკონომიკურ აქტივობებზე ბოლო წლების განმავლობაში, და რომ ბევრ შინამეურნეობაში შემოსავალს ძირითადად ქალები გამოიმუშავენ, მამაკაცებიც ჯერ კიდევ რჩებიან მთავარ ძალად

შემოსავლის გამომუშავებაში. მთავარი ეკონომიკური აქტივობები შესწავლილ რეგიონებში ეხება: სოფლის მეურნეობას, მეცხოველეობას, მომსახურების სფეროს და საჯარო ინსტიტუციებში დასაქმებას. ბევრი ქალი დასაქმებულია ისეთ საჯარო ინსტიტუტებში, როგორცაა სკოლები, ბაღები და მუნიციპალიტეტები.

მცირე მასშტაბიანი სოფლის მეურნეობა და ფერმერობა წარმოადგენს მთავარ შემოსავლისა და საარსებო წყაროს ადგილობრივი მოსახლეობისთვის. გურიაში, ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სეზონური სამუშაოები თურქეთში. კახეთში ღვინის წარმოება, მარცვლეულისა და მზესუმზირის მოსავლის აღება, ასევე მეცხოველეობაა შემოსავლის მთავარი წყარო. აგრეთვე, ვენახები, რაც ასოცირდება ტურისტული აქტივობების განვითარებასთანაც. ღვინის გზა - ვენახების ქსელი, ხშირად მასთან დამატებული რესტორნები და ე.წ. გესტჰაუსები - ტურისტულად გამორჩეულად მიმზიდველია, განსაკუთრებით შემოდგომაზე. თუ ღვინის წარმოებაში უფრო მეტი მამაკაცია ჩართული ვიდრე ქალი, საპირისპირო შემდეგ ითქვას ჰოსპიტალურ ბინზესზე, რომელიც უფრო მეტად ქალების ხელშია.

ყველა ტიპის სასოფლო სამეურნეო სამუშაოებსა და მეცხოველეობაში, ქალებიცა და მამაკაცებიც თანაბრად არიან ჩართულები. მიუხედავად ამისა, საქმიანობის უმრავლესობა გენდერულ ხასიათს ატარებს. მეცხოველეობის ფერმებში მამაკაცები დაკავებულები არიან მენახირობით და თივის დამზადებით, მაშინ როცა ქალების მოვალეობა უფრო მეტად რძის პროდუქტების წარმოებაა. სოფლის მეურნეობაში, მექანიკური სამუშაოები მთლიანად მამაკაცების მიერ სრულდება, ხოლო ქალებს ევალებათ მიწის გათოხნა. როგორც მამაკაცები, ისე ქალები დაქირავებულნი არიან დღიურად. აქ უმეტეს შემთხვევაში სამუშაოები ასევე გენდერულად დიფერენცირებულია. ყველა რეგიონში არსებობს მუშათა ორგანიზებული გუნდები. კახეთში არსებობს როგორც ქალების, ისე მამაკაცების და ისე შერეული გუნდები. გურიაში კი უმეტესად ქალებისა და კაცების შერეული ჯგუფებია ჩამოყალიბებული. გუნდები კარგადაა ორგანიზებული, უზრუნველყოფენ კონტრაქტებსა და ტრანსპორტირებას. ქალების გუნდებს ძირითადად ქალები ხელმძღვანელობენ. ანაზღაურება კაცებისთვისაც და ქალებისთვისაც თანაბარია, თუმცა ანაზღაურების ოდენობა დამოკიდებულია დავალების ტიპზე. ანაზღაურება მერყეობს 30-50 ლარამდე გურიაში და კახეთში. ღვინის ქარხნებში დასაქმებული ქალები ბოთლებისათვის იარაღების მიკვრასა და მსგავს სამუშაოებს ასრულებენ.

გურიაში, მთავარი მოსავალი სიმინდია. თხილი წარმოადგენდა რეგიონის მთავარ საიმპორტო პროდუქტს, მაგრამ ბოლო წლებში თხილის პლანტაციები დაავადებებმა გაანდაგურა. გურიიდან ბევრი ქალი მუშაობს ფოთის საკერავ ქარხნებში, სადაც ისინი ყოველ დღე მიდიან. სულ 200 ქალია დასაქმებული ოზურგეთის საკერავ ქარხანაში სადაც ცნობილი ბრენდები იკრება.

უმუშევრობა წარმოადგენს მთავარ პრობლემას როგორც ქალებისთვის ისე მამაკაცებისთვის მთელი ქვეყნის მასშტაბით - იგივე ითქმის სამიზნე რეგიონებზეც. ეს კი ხელს უწყობს მოსახლეობის როგორც საქართველოს რეგიონებს შორის, ისე საზღვარგარეთ მიგრაციას. ამ მხრივ, მთიან სოფლები განსაკუთრებული საფრთხის წინაშეა, მაგ. მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში 289 სოფლიდან 50 გაუდაბნობულია, დამატებით 50 სოფელში კი მოსახლეობა 10 ადამიანს არ აჭარბებს.

ჯანმრთელობა

ქალთა სიცოცხლის ხანგრძლივობა საქართველოში აჭარბებს მამაკაცთა სიცოცხლის ხანგრძლივობას 8.6 წლით. - 2014 წლის მიხედვით, ქალებისთვის ეს არის 77.2 წელი და 68.6 წელი არის მამაკაცებისთვის. ქალები 65 წელს გადაცილებული ადამიანების 62,2% შეადგენენ საქართველოში.

საერთო ჯამში, მამაკაცების 40% და ქალების 25% მათ ჯანმრთელობის მდგომარეობას აფასებენ როგორც კარგს ან ძალიან კარგს - წარმომადგენლობით კვლევაში (CRRC, 2018), თუმცა წილობრივად, რეგისტრირებული შეზღუდული შესაძლებლობების სტატუსის მქონე ადამიანებს შორის, უფრო მეტი მამაკაცია (2.8%) ვიდრე ქალი 2.4% (Hakkert & Sumbadze, 2017).

როგორც ამას ცხრილი 5 გვიჩვენებს, სამიზნე რეგიონებში შეზღუდული შესაძლებლობების მარჯვენელი მაღალია. გურიაში 3.4 % მამაკაცებისა და 3.1% ქალებისა, კახეთში 3.1% მამაკაცებისა და ქალების 2.5% და მცხეთა-მთიანეთში 3.1% მამაკაცებისა და 2.6% ქალებისა რეგისტრირებულნი არიან შეზღუდული შესაძლებლობების სტატუსით.

ცხრილი 5: ადამიანები ოფიციალურად აღიარებული შეზღუდული შესაძლებლობების სტატუსით საქებისა და რეგიონის მიხედვით

რეგიონი	მოსახლეობა მამაკაცები	შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე მამაკაცები	%	მოსახლეობა ქალები	შშმ ქალები	%
თბილისი	502,890	11,115	2.2	605,827	10,986	1.8
აჭარა	162,928	4,104	2.5	171,025	4,319	2.5
გურია	54,660	1,886	3.4	58,690	1,822	3.1
იმერეთი	258,598	9,691	3.7	275,308	8,954	3.2
კახეთი	156,154	4,886	3.1	162,429	4,067	2.5
მცხეთა-მთიანეთი	47,645	1,469	3.1	46,928	1,224	2.6
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	15,584	887	5.7	16,505	935	5.7
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	159,070	4,779	3.0	171,691	4,572	2.7
სამცხე-ჯავახეთი	78,521	2,113	2.7	81,983	1,849	2.3
ქვემო ქართლი	208,532	3,685	1.8	215,454	3,355	1.6
შიდა ქართლი	128,282	4,454	3.5	135,100	3,789	2.8
საქართველო	1,772,864	49,069	2.8	1,940,940	45,872	2.4

წყარო: გამოთვლილია 2014 წლის მოსახლეობის ზოგად აღწერის საფუძველზე

დედათა გარდაცვალება კვლავ რჩება პრობლემად. 2013 წელს მსოფლიო ბანკის შეფასებებმა უჩვენა, რომ ყოველ 100 000 დაბადებულ ბავშვზე 23 დედა გარდაიცვალა (საერთაშორისო გამჭვირვალობა, 2016)

განათლება

საქართველოს განათლებასთან დაკავშირებით კარგი მონაცემები აქვს. გოგონებო საბაზისო დონის განათლების მქონე პირთა 47% და უმაღლესი განათლების მქონე პირთა 49% შეადგენენ - გოგონების აკადემიურ მოსწრება უფრო მაღალია ვიდრე ბიჭების ეროვნული გამოცდების თითქმის ყველა საგანში, მათ შორის საბუნებისმეტყველო, ტექნოლოგიურ, საინჟინრო და მათემატიკურ (STEM) საგნებში. გოგონებისა და ბიჭების წილი ერთნაირია პროფესულ განათლებასა და ტრენინგებშიც, მაგრამ გოგონები ქმნიან უნივერსიტეტის სტუდენტების უმრავლესობას 54%-ით.

ოჯახური ძალადობა და ადრეული ქორწინება

ოჯახური ძალადობა და ადრეული ქორწინება წარმოშობს ბარიერებს ჯანდაცვის და განათლების კუთხით, რაც უფრო დიდი მასშტაბით ქმნის პრობლემას ქალებისთვის, ვიდრე მამაკაცებისთვის. ოჯახურ ძალადობას პრობლემად მოსახლეობის დაახლოებით 81% მიიჩნევს, ხოლო ადრეულ

ქორწინებას 72%. (NDI, 2018). ოჯახური ძალადობის შემთხვევები მაღალია და 2015 წლიდან ნაჩვენებია ამ რიცხვის 50%-ით მატება, თუმცა ზოგიერთი ექსპერტი ამას ხსნის არა ინციდენტების მომატებული რაოდენობით, არამედ ინციდენტების შესახებ გაცხადების გაზრდილი პროცენტით. ოჯახური ძალადობისა და გენდერული ნიშნით ძალადობის ინციდენტების მაჩვენებელი პასუხობს გლობალურ და რეგიონულ საშუალო მაჩვენებელს (მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაცია, 2013). 2017 წელს, 3,599 ქალი და 497 მამაკაცი დარეგისტრირდნენ როგორც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლი და 393 ქალი და 3,492 მამაკაცი როგორც მოძალადეები (IDIF, 2019).

საქართველოს რეგიონები განსხვავდება ოჯახური ძალადობის ინციდენტების გაცხადების კუთხით. 2013-2018 წლებში, ყველაზე მცირე რიცხვი ინციდენტებისა დარეგისტრირდა გურიაში, მაშინ როდესაც სხვა სამიზნე რეგიონში კახეთში, ეს რიცხვი იყო ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი ქვეყანაში. როდესაც ინციდენტების რიცხვები გამოთვალეს მოსახლეობის რაოდენობის მიხედვით, კახეთმა ამ სიაში მეორე ადგილი (0.25%) დაიკავა, ხოლო მცხეთა-მთიანეთმა მესამე (0.24%), დარეგისტრირებული ინციდენტების წილობრივი განაწილების მიხედვით. მაშინ როდესაც გურიაში ეს რიცხვი ერთ-ერთი ყველაზე პატარაა. (0.16%).

ცხრილი 6: ოჯახური ძალადობის ინციდენტების რიცხვი 2013-2018 წლებში რეგიონების მიხედვით

რეგიონი	ინციდენტების რაოდენობა	მოსახლეობა	%
სამცხე-ჯავახეთი	421	160,504	0.26
კახეთი	784	318,583	0.25
მცხეთა-მთიანეთი	231	94,573	0.24
იმერეთი და რაჭა-ლეჩხუმი	1166	565,995	0.21
შიდა ქართლი	527	263,382	0.20
აჭარა	648	333,953	0.19
გურია	187	113,350	0.16
ქვემო ქართლი	702	423,986	0.16
თბილისი	1779	1,108,717	0.16
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	340	330,761	0.10
ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო	6,785	3,713,804	0.18

წყარო: გამოთვლილია IDFI და UNFPA მონაცემებზე დაყრდნობით

მიუხედავად ამისა, ოჯახური ძალადობის ინციდენტები გაცილებით მეტია, ვიდრე ოფიციალურად რეგისტრირებული რიცხვი. 2017 წელს ჩატარდა ეროვნული დონის კვლევა, გაეროს ქალთა ორგანიზაციის მიერ, რომელმაც გამოავლინა, რომ ყოველი მეშვიდე ქალიდან ერთი ქალი სექსუალური ძალადობის ქვეშაა მთელი ცხოვრების განმავლობაში. კვლევა მიუთითებს რომ ქალები და მამაკაცები ურთიერთობებში ქალეთა მიმართ ფიზიკური ძალადობისადმი მაღალ შემგუებლობას იჩენენ. ისევე როგორც ქალების ერთ მეოთხედს (22%) და მამაკაცების ერთ მესამედს (31%) ჯერა, რომ ცოლის ცემა გამართლებულია, სულ მცირე გარკვეულ პირობებში. უფრო მეტიც, ყველა ქალის თითქმის ერთ მეოთხედს (23%) და მამაკაცების თითქმის ნახევარს (42%) ჯერა, რომ ცოლი უნდა ემორჩილებოდეს ქმარს, მიუხედავად იმისა ეთანხმება თუ არა ის მას. (UNWOMEN, 2018).

მსოფლიო ბანკის კვლევამ გენდერული ნიშნით ძალადობის შესახებ საქართველოში (მსოფლიო ბანკი 2017) დაადგინა ოჯახური ძალადობის მიმართ მოწყვლადი ჯგუფები. სხვებთან შედარებით, ქალები, რომლებიც 18 წლამდე ასაკში დაქორწინდნენ, უფრო მეტად იტანჯებიან ემოციური, სექსუალური და ფიზიკური ძალადობით. ანალიზმა აჩვენა, რომ რესპოდენტები დასტრესილი პარტნიორებით, რომლებიც არიან უმუშევრები ან სვამენ და სახლში არ რჩებიან, ადასტურებენ

უფრო მაღალი დონის ძალადობას. ქალების ნახევარზე მეტმა განაცხადა, რომ მათ არ ქონდათ პირადი შემოსავალი, განსხვავებით მამაკაცებისგან, რომელთა მეოთხედზე ნაკლებს აქვს ეს პრობლემა. მამაკაცები ასევე აკონტროლებენ უმეტეს საოჯახო აქტივებს. იმ შემთხვევებშიც კი, სადაც ქალები არიან ქონების კანონიერი მფლობელები, ხშირად, მამაკაცები აკონტროლებენ დოვლათს. ქალები ხშირად განიცდიან სამუშაო უნარების ან კავშირების შექმნის შესაძლებლობების ნაკლებობას, რათა იპოვონ სამსახური და მიაღწიონ ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას. ეს მათ ხდით მეუღლეებზე დამოკიდებულს. მამასადამე მათ არ შეუძლიათ იოლად გააცხადონ ძალადობრივი ქცევა, მათი ეკონომიკური გადარჩენის გარისკვის გარეშე.

კიდევ ერთი დაბრკოლება ადამიანური კაპიტალის განვითარებაში არის ადრეული ქორწინება. საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით, 2015 წელს, 611 ბავშვთა ქორწინება დარეგისტრირდა. 2016 წელს, ამ რიცხვმა მხოლოდ 5-ით დაიკლო. ასევე შემცირდა იმ მშობლების რიცხვიც, რომლებიც ჯერ კიდევ არასრულწლოვანები იყვნენ ბავშვის დაბადებისას და მისი რეგისტრაციისას. ამ რიცხვმა 1,449-დან (2015 წ) 2016 წელს 1278-მდე დაიკლო. თუმცა მცირეწლოვანი მშობლების ეს რიცხვი მნიშვნელოვნად აჭარბებს ადრეული ქორწინების რიცხვს, რაც ცალსახად მიუთითებს იმაზე, რომ ეს მოვლენა გრძელდება, მაგრამ ქორწინებები არ რეგისტრირდება, კანონით განსაზღვრული შეზღუდვების გამო. კანონით დადგენილი მინიმუმი ასაკი ქორწინებისთვის არის 18 წელი. სამოქალაქო კოდექსის 1108-ე მუხლში 2015 წელს შეტანილი ცვლილება ამტკიცებს, რომ თუ პიროვნება არის 18 წელზე ახალგაზრდა, ქორწინებისთვის საჭიროა სასამართლო გადაწყვეტილება.

ადრეული ქორწინება უარყოფითად ახდენს გავლენას დედებისა და ახალშობილების ჯანმრთელობაზე. ის ასევე ზღუდავს ქალთა განათლებას და ამგვარად, ზღუდავს მისი შანსებს დასაქმებასა და კეთილდღეობაში. ადრეული ქორწინება ძალიან ხშირად სრულდება სკოლის მიტოვებით. 2015 წელს, 13-17 წლის ასაკობრივი ჯგუფის 408 მოსწავლემ დატოვა სკოლა ქორწინების გამო. ქორწინების მიზეზით სკოლიდან გამოგდება უფრო ხშირია გოგონებს შორის ვიდრე ბიჭებს შორის. მაშინაც კი, როდესაც დაქორწინებულ გოგონებს სურთ სასკოლო განათლების გაგრძელება, ისინი ეჯახებიან წინააღმდეგობებს, ვინაიდან მათი თანაკლასელების მშობლები აპროტესტებენ და აცხადებენ, რომ არ სურთ მათი შვილები გათხოვილ ქალთან ერთად ისხდნენ კლასში. (სუმბაძე 2015)

კვლევებში, როგორც ზემოთ აღინიშნა, გამოჩნდა, რომ ადრეული ქორწინება ხშირად ხდის ქალებს ოჯახური ძალადობის მიმართ მოწყვლადს (მსოფლიო ბანკი, 2017). ადრეული ქორწინებები ფესვადგმულია ადათებსა და ტრადიციებში, რაც მჭიდროდაა დაკავშირებული რელიგიასა და ეთნიკურობასთან. UNFPA (2014c) დაადგინა, რომ ქვემო ქართლის რეგიონში, დაქორწინებული აზერბაიჯანელი ქალების 32% დაქორწინებულია 18 წლამდე, ხოლო 5% დაქორწინდა 13-14 წლის ასაკში და 16% - 15-16 წლის ასაკში. როგორც მერვე ცხრილიდან ჩანს, კახეთსა (12.4%) და გურიაში (10.2%) 18 წლამდე დაქორწინებული გოგონების რიცხვიც საკმაოდ მაღალ წილს იკავებს (Hakkert & Sumbadze, 2017)

ცხრილი 7: 15-17 წლის გოგონათა ქორწინების პროცენტობა რეგიონის, დასახლების არეალისა და კავშირის ტიპის მიხედვით (ყველა ქორწინება და მხოლოდ რეგისტრირებული ქორწინება)

რეგიონი	უბრანული		არაუბრანული		სულ	
	სულ	რეგისტრირებული	სულ	რეგისტრირებული	სულ	რეგისტრირებული
თბილისი	2.6	0.8	8.8	2.3	2.7	0.9

აჭარა	9.9	4.5	8.8	4.7	9.4	4.6
გურია	9.6	2.9	10.5	4.1	10.2	3.7
იმერეთი	5.7	2.0	8.2	3.0	6.9	2.5
კახეთი	9.0	1.7	13.5	4.1	12.4	3.5
მცხეთა-მთიანეთი	3.2	0.6	5.0	0.9	4.5	0.8
რაჭა-ლეჩხუმი- ქვემო სვანეთი	2.5	1.3	3.4	0.4	3.1	0.6
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	6.4	2.9	8.6	3.6	7.7	3.3
სამცხე-ჯავახეთი	4.9	1.3	6.8	2.6	6.2	2.2
ქვემო ქართლი	6.0	1.2	20.8	6.4	14.4	4.2
შიდა ქართლი	4.1	1.7	7.9	2.2	6.3	2.0
საქართველო	4.4	1.5	10.9	3.8	7.1	

წყარო: ჰაკერტი და სუმბაძე, 2017

მთავარი აღმოჩენები შემოთავაზებული პროექტისთვის

- სიღარიბე არის მთავარი პრობლემა ქვეყანაში, რადგან ერთი მესამედი მოსახლეობისა ცხოვრობს დღიურ 2.5 დოლარზე ნაკლები შემოსავლით.
- სიღარიბის მთავარი მიზეზია უმუშევრობა. უმუშევრობა მამაკაცებში უფრო მეტია, ვიდრე ქალებში.
- სოფლის მეურნეობა წარმოადგენს დასაქმების ყველაზე დიდ სექტორს.
- ქალები ატარებენ უფრო მეტ დროს სასოფლო სამეურნეო სამუშაოებში ვიდრე მამაკაცები, თუმცა მამაკაცები არიან უფრო მეტად ჩართულნი დამატებითი ღირებულების ჯაჭვში, მაშინ როცა ქალები უფრო დაკავებულნი არიან საყოფაცხოვრებო/საარსებო სამუშაოებით ფერმაში.
- სასოფლო სამეურნეო ამოცანების უმრავლესობა გენდერული ხასიათისაა.
- ხელფასების გენდერული ნიშნით განსხვავება შეადგენს 427 ლარს და აიხსნება ჰორიზონტალური და ვერტიკალური გენდერული დაყოფით.
- ქალების სიცოცხლის ხანგრძლივობა 8.6 წლით მეტია მამაკაცის სიცოცხლის ხანგრძლივობაზე. ქალები შეადგენენ 65 წელს გადაცილებული ადამიანების 62.2%
- ქალებს აქვთ ოდნავ უკეთესი საგანმანათლებლო მიღწევები ვიდრე მამაკაცებს.
- ოჯახური ძალადობა და ადრეული ქორწინება არის მთავარი წინააღმდეგობა ადამიანური კაპიტალისთვის - ისინი უფრო ხშირია და უფრო მძიმე შედეგები მოაქვს ქალებისთვის ვიდრე მამაკაცებისთვის.

8. ტყისა და საწვავის მოხმარების გენდერულად სპეციფიკური მოდელი

ტყეთსარგებლობა

ტყეებით სარგებლობენ როგორც მამაკაცები, ისე ქალები, მაგრამ განსხვავებული ინტენსივობითა და განსხვავებული მიზნით. მამაკაცები ტყეში უფრო ხშირად დადიან, ვიდრე ქალები და ისინი ამას აკეთებენ უფრო მეტად ეკონომიკური სარგებლისთვის. მაგ. საწვავი მერქნის და სამასალე მერქნის მოპოვებისთვის - არა მხოლოდ საყოფაცხოვრებო მოხმარებისთვის, არამედ კომერციული მიზნებისთვისაც. ხოლო თუ მამაკაცები ტყეს არამერქნული პროდუქტების შეგროვებისთვის იყენებენ, ისევე და ისევე კომერციული მიზნით. არამერქნული პროდუქტებიდან ძირითადად აგროვებენ სოკოს, წაბლს, კაკალს, თხილს და დეკორატიულ მცენარეებს. ქალები თავს იკავებენ

ტყეში სიარულისგან, ცხოველების თავდასხმის საფრთხის გამო. თუმცა იმ შემთხვევაში, თუ მიდინ, ისინი აგროვებენ მაცვალს, ჟოლოს, მოცვს, შინდს, „ღანძილს“ - ველურ ნიორს, ასკილს და სამკურნალო მცენარეებს საყოფაცხოვრებო მოხმარებისთვის, მაგრამ ასევე კომერციული მიზნებითაც.

ტყის არამერქული პროდუქტები არ მოიპოვება ჭარბტენიან ტყეებში, ანუ ტყეებში რომლებიც ჭაობიან ადგილებშია გაშენებული. გურიის ტყეებში შესაგროვებელი მცენარეები არ მოიპოვება და უფრო მეტიც, ასეთი ტყეებიდან საწვავი მერქნის გამოტანაც კი ძალიან რთულია და დიდ დროს მოითხოვს, განსაკუთრებით კი წვიმიან სეზონზე.

ბევრი ადამიანი იყენებს ტყეს საძოვრებად. აქ, კაცები უფრო მეტად არიან ჩართულნი მენახირეობით.

საწვავის გამოყენება

მერქნის გამოყენება საწვავად ყველგან უნივერსალურია გათბობისთვის. იმისდა მიუხედავად აქვთ თუ არა გაზის მილი, საქართველოში მოსახლეობა გათბობისთვის საწვავ მერქანს იყენებს. ოჯახების დიდი უმრავლესობა ათბობს სახლის მხოლოდ ერთ ოთახს, სახლის სიდიდისა თუ ოჯახის სულადობის მიუხედავად. იშვიათ შემთხვევაში თბება სახლის ორი ოთახი. საჯარო შენობები ასევე თბება საშუალო მერქნით ან ბრიკეტებით, მხოლოდ იშვიათ შემთხვევებში, დიდი სკოლებს გააჩნიათ გაზზე მომუშავე ცენტრალური გათბობის სისტემები.

ხალხი უმეტეს შემთხვევაში იხდის საშუალო მერქნის საფასურს, მაგრამ ბევრი მათგანი უფრო მეტად დამოკიდებულია ტყიდან მერქნის უფასოდ გამოტანაზე. როგორც სოფლის ერთ-ერთმა მაცხოვრებელმა თქვა:

„რატომ უნდა ვიყიდო შეშა, როდესაც ის უხვადაა ჩემი სახლის უკან?“

კონსულტაციების დროს, ასეთი აზრები ისმოდა ძირითადად სოფლად მცხოვრები მოსახლეობისგან, რომლებიც მაღალმთიან სოფლებში ცხოვრობენ, სადაც ტყე ახლოსაა დასახლებასთან, მოსახლეობა გმობხატავს დიდ უკმაყოფილებას ლიცენზიის მქონე მეწარმეების მიერ განხორციელებული ჭრების მიმართ.

გურიაში, ზოგიერთი სოფლად მაცხოვრებელს აქვს ნაკვეთი, სადაც ისინი ზრდიან საწვავ მერქნად გამოსაყენებელ ხეებს, ეს არის სწრაფად მზარდი სახეობები - თელა და აკაცია, რომლებსაც ისინი ჭრიან და იყენებენ საშუალო მასალად.

საწვავი მერქანი ჩვეულებრივ იჭრება ტყეში მამაკაცების მიერ, ეს შესაძლოა იყოს ოჯახის წევრი ან დაქირავებული ადამიანი. თუმცა, ამის შემდეგ, ხის დანაწევრება, მისი სახლში შეტანა და ღუმელში შეკეთება, ქალების მიერ ხდება. ასე რომ ფაქტიურად ქალები უფრო მეტად აკონტროლებენ საწვავი მერქნის მოხმარებას.

გარდა გათბობისა, მზარეულობისა და წყლის გათბობისა, საწვავი მერქანი გამოიყენება ბუხრისთვის, პურის ტრადიციული ცხობისთვის, ჭაჭის გამოსახდელად - სპირტიან სასმელებისა და შესანახი კონსერვების გასაკეთებლად.

დღესდღეობით, ბევრ საბავშვო ბაღში გურიასა და დედოფლისწყაროში, ბრიკეტები გამოიყენება. მასწავლებლები, რომლებიც თითქმის ექსკლუზიურად ქალები არიან, სავსებით კმაყოფილები არიან ამით.

“ჩვენ სავსებით კმაყოფილები ვართ ბრიკეტებით, ისე მარტივია მისი გამოყენება, და იმის და მიხედვით, თუ რა ტიპის ხითაა გაკეთებული ბრიკეტი, იძლევა უფრო მეტ სითბოს. (ლესას საბავშვო ბაღის მასწავლებელი)”

ერთადერთი პრობლემა ბრიკეტებთან დაკავშირებით, გურიაში სადაც ტენიანობა მაღალია, არის საწყობი, ვინაიდან მაღალი ტენიანობა უარყოფით გავლენას ახდენს ბრიკეტების ხარისხზე.

ღუმელების გამოყენება

მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი იყენებს უფრო ენერგო-ეფექტურ ღუმელს. (ე.წ. „სვანური ღუმელი“, რომელიც დაახლოებით 5 წელი ძლებს). თუმცა, უმრავლესობა იყენებს უფრო დაბალფასიან, ტრადიციულ ღუმელს, რომელიც ძლებს მხოლოდ ერთი ან ორი სეზონის განმავლობაში. არჩევანს მთლიანად განსაზღვრავს ოჯახის შეზღუდული ეკონომიკური სიტუაცია. ხუთ-წლიანი პერსპექტივაში ორივე სახის ღუმელი ალბათ დაახლოებით ერთი და იგივე ფასი ღირს, მაგრამ მიუხედავად იმის გაცნობიერებისა, რომ ენერგო ეფექტური ღუმელი უფრო ეფექტურია, ბევრისთვის რთულია დიდი თანხის ერთ ჯერზე, ერთინად გადახდა.

“ჩვენ შევიძენდით გაძლიერებულ ღუმელებს, თუ ფასი სვანურ ღუმელებზე უფრო დაბალი იქნებოდა, ან თუ შესაძლებელი იქნებოდა მისი საფასურის თანდათანობით გადახდა“. (კონსულტაციების ქალი მონაწილე გურიაში).

ეს შეზღუდვა უფრო მნიშვნელოვანია იმ შინამეურნეობებისთვის, რომლებიც სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ არიან, მარტოხელა ქალის შინამეურნეობები და ის შინამეურნეობები, რომელიც მხოლოდ პენსიონერი წევრებისგან შედგება.

ტყეების რეკრეაციული გამოყენება

ტყეების რეკრეაციული მიზნებით გამოყენება უფრო იშვიათია და რეგიონების მიხედვით განსხვავდება. კახეთში არსებობს ბევრი სალოცავი ადგილი, რომლებსაც ხშირად სტუმრობენ როგორც ადგილობრივი მოსახლეობა, ისე შიდა და უცხოეული ტურისტები, მაშინ როდესაც ასეთი ადგილები ძალიან ცოტაა გურიაში და თიანეთში. ზოგადად, კახეთის პრობლემა არის ასეთი ადგილების მისადგომლობა, ვინაიდან ისინი მდებარეობს ღრმა და მაღალ ტყეებში. რელიგიური ადგილები კარგადაა შენახული, მაგრამ საკემპინგე ადგილები ხშირად დაბინძურებულია.

“არგოხიდან 15-20 კმ -მდე მოშორებით ლამაზი ჩანჩქერებია. სოფლის მოსახლეობა კი მიდის იქ, მაგრამ ტურისტებისთვის გზაა საჭირო (ქალი მონაწილე არგოხში).

სკოლებს იშვიათად დაჰყავს მოსწავლეები ტყეში, მშობლებსაც იშვიათად მიჰყავთ ბავშვები იქ.

ტყეების მესაკუთრეობა

მესაკუთრეობა გულისხმობს გამოყენების უფლებას, კანონიერი ან ჩვეულებრივი გზით, და დაცვას. ტყეების მესაკუთრეობის განცდა განსხვავდება დასახლების ტყესთან გეოგრაფიული სიახლოვის და

გენდერის მიხედვით. მესაკუთრეობა ძალიან მაღალია იმ მამაკაცებში, რომლებიც ცხოვრობენ სოფლებში, ტყის საზღვართან ახლოს. მესაკუთრეობა გამოიხატება ორივენიარად: ერთის მხრივ, მოსახლეობას აქვს პროტესტი კერძო ბიზნესების მიერ ტყის გამოყენების მიმართ, და მეორეს მხრივ, იმ გაგებით, რომ ისინი ხედავენ ტყეების დაცვის საჭიროებას.

“ტყე ჩემი სახლის უკანაა და თუ დღეს მე მოვჭრი ხეს, ხვალ ჩემი სახლი შეიძლება დაიმწყვროს“ (მამაკაცი არგოხიდან)

სოფლის ის მაცხოვრებლები, რომლებიც ტყესთან ახლოს ცხოვრობენ, მოითხოვენ მათთვისვე დაწესდეს კონტროლი ტყეების გამოყენებაზე. მოსახლეობას ზოტში, მოშორებული სოფელი გურიის მაღალმთიანეთში, აქვთ შემოთავაზება, რომ შეიქმნას სოფლის კომიტეტი, რომელიც შეამოწმებს მაცხოვრებელთა მერქნული მასალების დადასტურებულ საჭიროებას მშენებლობისთვის ან საკუთარი ხის სახლების შესაკეთებლად და რომელიც გასცემს მოჭრის შესახებ ნებართვას.

მთავარი აღმოჩენები შემოთავაზებული პროექტისთვის

- ხე ხშირად გამოიყენება როგორც საწვავად, ასევე სამასალედ.
- უმეტესად ქალები იყენებენ საწვავ მერქანს და აკოტროლებენ მის მომხმარებას.
- მამაკაცები უფრო ინტენსიურად იყენებენ ტყეს ვიდრე ქალები. ზოგიერთ ადგილებში ქალები ტყეში საერთოდ არ დადიან. მამაკაცები ტყეს იყენებენ უმეტესად საწვავი მერქნის და სამასალე ხის მოსაპოვებლად და ეკონომიკურად მომგებიანი ტყის არამერქნული პროდუქტების შესაგროვებლად, ხილს და სამედიცინო მცენარეებს კი უმეტესად საყოფაცხოვრებო მოხმარებისთვის აგროვებენ, მაგრამ ზოგჯერ გასაყიდადაც.
- საკუთრების შეგრძნება ტყეების მიმართ განსხვავდება დასახლებასა და ტყეებს შორის მანძილის მიხედვით. საკუთრების გრძნობა გაცილებით მაღალია იმ სოფლებში, რომლებიც ტყეებთან ახლოს მდებარეობს.
- ბრიკეტების გამოყენებისადმი დამოკიდებულება დადებითია მისი საჯარო ინსტიტუციების გამოყენების გამოცდილებიდან გამომდინარე. რადგან ასეთ ორგანიზაციებში დასაქმებულთა უმრავლესობას ქალები შეადგენენ, ისინი არიან ყველაზე აქტიური მხარდამჭერები ბრიკეტების გამოყენებისა.
- ტყეების გამოყენება რეკრეაციული მიზნებით არ არის ფართოდ გავრცელებული. სკოლის მოსწავლეები იშვიათად მიყავთ ტყეებში საკემპინგედ. შედარებით უფრო ხშირად სტუმრობენ სალოცავ ადგილებს, მაგრამ მათი მოშორებული მდებარეობიდან და გზების სიმცირიდან გამომდინარე, რთულია ამ ადგილებამდე მისვლა.

9. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პერსონალის გენდერული შემადგენლობა

სატყეო სექტორში უმეტესწილად დასაქმებულნი არიან მამაკაცები. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი, გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი და ეროვნული სატყეო სააგენტო, წარმოადგენს სამთავრობო უწყებებს, რომლებიც ტყეებზეა პასუხისმგებელი. დაცული ტერიტორიები მართულია სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტოს“ მიერ.

სამინისტროს პერსონალი

როგორც მე-8 ცხრილიდან ჩანს, მამაკაცები ტყის მმართველი სამივე უწყების პერსონალის 86.1% შეადგენენ. ასევე, უმეტესწილად მამაკაცები იკავებენ გადაწყვეტილების მიმღებ პოზიციებს, 75%-იანი მჩვენებით. სამივეს ხელმძღვანელი მამაკაცია.

ცხრილი 8: ტყის მართვაზე პასუხისმგებელი პერსონალის გენდერული განაწილება სამინისტროში

პოზიციები	მამაკაცთა რაოდენობა	ქალების რაოდენობა	სულ
ბიომრავალფეროვნების დეპარტამენტი			
ხელმძღვანელი	1		1
ხელმძღვანელის მოადგილე		1	1
სამმართველოს უფროსი	1	1	2
გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა რაოდენობა	2	2	4
დასაქმებულები	12	8	20
ს ულ	14	10	24
ეროვნული სატყეო სააგენტო (NFA)			
ხელმძღვანელი	1		1
ხელმძღვანელის მოადგილე	2	1	3
სამმართველოს უფროსი	2		2
სამსახურების უფროსი	3	1	4
გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა რაოდენობა	8	2	10
დასაქმებულები	378	95	473
ს ულ	386	97	483
გარემოს დაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი (DES)			
ხელმძღვანელი	1		1
ხელმძღვანელის მოადგილე	2	1	3
სამმართველოს უფროსი	2		2
სამსახურების უფროსი	4	4	8
ტერიტორიული უწყების უფროსი	8		8
გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა რაოდენობა	17	5	22
დასაქმებულები	788	82	870
ს ულ	805	87	892
ს ულ			
გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა რაოდენობა	27	9	36
პროცენტული მაჩვენებელი	75	25	100
დასაქმებულები	1,178	185	1,363
პროცენტული მაჩვენებელი	86.4%	13.6%	100%
ყველა	1,205	194	1,399
პროცენტული მაჩვენებელი	86.1%	13.9%	100%

მსგავსი გენდერული დისბალანსია წარმოდგენილი სატყეო სააგენტოს რეგიონალურ სამსახურებშიც. კახეთში, 44 დასაქმებულიდან, მხოლოდ 5 ქალია. ისინი მუშაობენ ანალიტიკის სფეროში (სამი ადამიანი) და მომსახურების სფეროში (2 ადამიანი). მცხეთა-მთიანეთში, 35 დასაქმებულიდან მხოლოდ 4 ქალია, რომლებიც მუშაობენ როგორც ანალიტიკოსებად, ასევე არიან კანცელარიის თანამშრომლები. გურიაში, სატყეო დეპარტამენტში დასაქმებულია 25 ადამიანი. ხელმძღვანელი და მისი მოადგილე არიან მამაკაცები. დეპარტამენტს აქვს ორი სამმართველო ოზურგეთში, ლანჩხუთსა და ჩოხატაურში და ორივე მათგანს ხელმძღვანელობს მამაკაცი. სამი ქალი მუშაობს ანალიტიკაზე, ხოლო კიდევ 2 კანცელარიაში.

გენდერული დისბალანსი სატყეო სექტორში, სამინისტროს პერსონალისა და სამიზნე რეგიონების ტერიტორიული დეპარტამენტების ხელმძღვანელების მიერ ითვლება როგორც ფესვგადგმული, სქესობრივი ნიშნით განპირობებული განსხვავება, კერძოდ კი ფიზიკური სიძლიერე და ამტანიანობა/გამძლეობა დაკისრებული დავალებების შესასრულებლად, რაც ასოცირდება რეინჯერობის პროფესიასთან, უმეტეს შემთხვევებში წარმოადგენს ამ პროფესიის ათვლის წერტილს, საწყის ეტაპზე. ეს დაკავშირებულია შესაბამისი განათლების მქონე ქალების ნაკლებობასთან, ვინაიდან ქალები უფრო ნაკლებად არიან დაინტერესებულნი მისდინ მეთყვევის პროფესიას. ამგვარად, ქალები, რომლებიც მუშაობენ სატყეო სექტორში, არიან სატყეო პოლიტიკისა და ანალიზის სპეციალისტები და არ არიან ჩართულნი ტყეების აქტიურ ინსპექტირებაში.

განათლება მეთყვევობაში

მეთყვევის პროფესიის დასაუფლებლად შესაძლებლობები მცირეა. განათლების სამივე დონე მეთყვევობაში, ბაკალავრიატი, მაგისტრატურა და დოქტორანტურა მოწოდებულია მხოლოდ ორი უნივერსიტეტის მიერ, კერძოდ კი საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტისა და საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტის მიერ. მაგისტრისა და ბაკალავრის ხარისხის მიღება ხელმისაწვდომია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის უნივერსიტეტსა და თბელ აბუსენიძის სახელობის საქართველოს საპატრიარქოს საგანმანათლებლო უნივერსიტეტში, მაგისტრის ხარისხი შესაძლებელია მიიღოს ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში, პროფესიული განათლება მეთყვევობაში (III, IV, V დონეები) შეიძლება მიიღოს ბათუმის უნივერსიტეტსა და I-III დონეები პროფესიულ კოლეჯში „ჰორიზონტი“, ოზურგეთსა და ჯავახიშვილის სახელობის ბორჯომის კერძო სკოლაში. პროფესიული განათლების პროგრამა - მეთყვევე სპეციალისტი (IV დონე) ახალციხეში, პროფესიული განათლების და ტრენინგების (VET) კოლეჯში „ოპიზარი“, კაჭრეთის VET კოლეჯში „აისი“, ქობულეთის VET კოლეჯში „ახალი ტალღა“ და მცხეთაში - VET კოლეჯში „წინამძღვრიანთკარი“. 2010-2014 წლებში, მეთყვევობის საბაკალავრო პროგრამის კურსდამთავრებულთა რიცხვი იყო დაახლოებით 295 სტუდენტი, 29 მაგისტრი, და მხოლოდ ერთმა მიიღო დოქტორის ხარისხი საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტში. უმეტესობა პრობლემატური საკითხები, რასაც სტუდენტები აწყდებიან არის მწირი ცოდნის ბაზა, მოტივაციის ნაკლებობა გახდნენ მეთყვევები, მოძველებული კურიკულუმი და სატრენინგო მოდულები, თანამედროვე სატრენინგო ინფრასტრუქტურის და მასალების ნაკლებობა და მცირედი შესაძლებლობები სამსახურეობრივი და შუა-კარიერული ტრენინგებისთვის (სატყეო განათლება 2015).

10. ზოგადი დასკვნები და მითითებები პროექტისთვის

ცალსახა გახდა, რომ ქალები, ერთის მხრივ ჯერ კიდევ უარყოფითი ზეგავლენის ქვეშ არიან გენდერული სტერეოტიპების გამო, მაგრამ მეორეს მხრივ, აქვთ პოტენციალი რომ იყვნენ მნიშვნელოვანი „ცვლილებათა აგენტები“ იმ ზოგადი მიზნის მიღწევაში, კერძოდ კი საქართველოში ტყის სექტორის რეფორმის განხორციელება, ტყის დეგრადაციით გამოწვეული სათბურის აირების ემისიების შესამცირებლად. თუმცა, ქალების შესაძლებლობათა გაძლიერება მათი ქმედებების არეალში, არის მხოლოდ ერთი სვეტი ცვლილებათა მდგრადობისთვის. საზოგადოებრივი და ორგანიზაციული სტრუქტურები ასევე საჭიროებენ მხარდაჭერას, რათა უზრუნველყოფილი იყოს გენდერულად პასუხისმგებლობიანი მმართველობისთვის საჭირო გარემო.

შეფასების საფუძველზე, გამოვლინდა **ინტერვენციის ხუთი სფერო:**

- 1) გენდერული კომპეტენციების გაძლიერება პარტნიორ სტრუქტურებში
- 2) გენდერულად პასუხისმგებლობიანი ჩარჩო პირობები
- 3) ქალები, როგორც მთავარი მოთამაშეები და სამიზნე ჯგუფი
- 4) პროექტის რესურსებსა და სარგებელზე ხელმისაწვდომობა ქალებისთვის
- 5) გენდერის საკითხების უფრო მეტი ჩართულობა და მონაცემთა შეგროვება

კონკრეტული ზომები გენდერული კომპეტენციების გაძლიერებისთვის პარტნიორ სტრუქტურებში:

როგორც ანალიზი აჩვენებს, გენდერი არის კონცეფცია, რომელიც უმეტესობა პარტნიორ ინსტიტუციებში ჯერ კიდევ უცნობია ან მისი ინტეგრირების ძალიან საწყის ეტაპზე იმყოფება. პროექტში ქალების განსაკუთრებული როლის გათვალისწინებით, საწვავის გამოყენების, საყოფაცხოვრებო მოწყობილობების გამოყენების, ტყის გამოყენების თვალსაზრისით, პროექტის რესურსებისა და სარგებელზე და გადაწყვეტილებების მიღებაზე ხელმისაწვდომობა არის უმნიშვნელოვანესი, რათა შესაბამის პარტნიორ ორგანიზაციებში შეიქმნას მოქმედების, კომპეტენციათა გაძლიერების და გენდერის ასპექტის ინსტიტუციონალიზაციის პრეცედენტი. ეს ხელს შეუწყობს ორგანიზაციებს განახორციელონ ტყის სექტორის რეფორმა და განავითარონ ბაზარი ენერჯო ეფექტური მოწყობილობებისა და ალტერნატიული საწვავისთვის, გენდერულად მგრძობიარე ფორმით.

გენდერთან დაკავშირებული ხარვეზების შესავსებად, რომელიც გენდერის შეფასებისას გამოვლინდა, პარტნიორ სტრუქტურებში უნდა გაითვალისწინონ შემდეგი სახის ზომები:

- ტყის სექტორის რეფორმით გათვალისწინებული ახალი მანდატით, რომელიც ასევე ზედამხედველობას უწევს ტყის გამოყენებას, გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი მომავალში კიდევ უფრო მეტად გააძლიერებს ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობას ტყეებში არაკანონიერი მოქმედების გაკონტროლების პროცესში. ამან შესაძლოა გარკვეულ კონფლიქტებიც გამოიწვიოს ტყეების მოხმარებლებთან, კაცებსა და ქალებთან. ამგვარად, უმნიშვნელოვანესია დეპარტამენტის კომპეტენციის ზრდა ტყეების, მერქნული და ტყის არამერქნული პროდუქტების გამოყენების გენდერულად დიფერენცირებულ ასპექტების შესახებ. გარდა ამისა, აუცილებელია ახალ სასწავლო სისტემაში გენდერის საკითხების ფართო მასშტაბით ჩართულობა და მოდულის/კომპონენტის შედგენა, რომელიც ფოკუსირდება მხოლოდ ტყეების და საწვავის მოხმარების მოდელის გენდერულ ბუნებაზე. გენდერული ხედვის ინსტიტუციონალიზაციისთვის, გენდერზე მომუშავე საკომუნიკაციო პირები/ექსპერტები უნდა დაინიშნონ პარტნიორ სტრუქტურებში (სამინისტროში, ეროვნულ

სატყეო სააგენტოში, გარემოსდაცვით ზედამხედველობის დეპარტამენტში, სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების სააგენტოში). ამ პირებმა უნდა უზრუნველყონ გენდერის ასპექტების გავალისწინება შესაბამის ინსტიტუციების სტრატეგიებში, სტანდარტულ საოპერაციო პროცედურებსა (SOPs) და ღონისძიებებში. მას შემდეგ რაც შესაბამისი პირები გამოვლინდებიან, უნდა დაკმაყოფილდეს მათი ტრენინგების საჭიროება, მათი როლის, როგორც გენდერის ექსპერტების/საკომუნიკაციო პირების ტექნიკური დავალების საფუძველზე. ამასთანავე, უნდა შეიქმნას ამ საკომუნიკაციო პირების ქსელი, რათა გაადვილდეს მათ შორის გამოცდილებისა და ე.წ. ნასწავლი გაკვეთილების გაზიარება.

- გადაწყვეტილებები შინამეურნეობების დონეზე, მათ შორის, გადაწყვეტილებები ინვესტირების შესახებ, ძირითადად მეუღლეების მიერ ერთობლივად მიიღება, მაგრამ უთანხმოების შემთხვევებში გადაწყვეტი სიტყვა მაინც კაცებს ეძლევათ. ამასთანავე, ქალების მიერ მართული ბევრი შინამეურნეობა, უფრო მოწყვლადია სიღარიბის მიმართ და აქვთ კონკრეტული საჭიროებები სასესხო ვალდებულებების აღების პროცესებში. ამგვარად, უმნიშვნელოვანესია ენერგოეფექტური/ალტერნატიული ენერჯის საშუალებებისთვის მომხმარებელთა დაფინანსების ინსტრუმენტების განხორციელებისას, იდენტიფიცირებული ფინანსური ინსტიტუციები, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ სესხებს შინამეურნეობებისთვის, ენერგო ეფექტური ღუმელების და/ან ალტერნატიული საწვავის შესამენად, სასესხო პროგრამების შექმნის პორიციში ითვალისწინებდნენ რჩევებს გენდერულ ასპექტში, საჭიროებათა შეფასების საფუძველზე. ეს უზრუნველყოფს გენდერის ასპექტის გათვალისწინებას ფინანსური ინსტიტუციების მიერ.

კონკრეტული ინტერვენციები გენდერულად პასუხისმგებლობიანი ჩარჩო პირობები

პროექტის აქტივობების წარმატებისა და მდგრადობის გასაღები შემდეგია: ა) საკანონმდებლო და მარეგულირებელი ჩარჩოს შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს პროექტით გათვალისწინებულ ზომებს და ბ) გეგმებისა და სტანდარტული საოპერაციო პროცედურების (SOP) შემუშავება და განხორციელება, რომელიც იქნება ერთგვარი გზამკვლევი საშუალო ვადით, ყველა დაინტერესებული მხარისთვის. ვინაიდან რეგულაციები, გეგმები და SOP-ები აყალიბებენ სტრატეგიულ მიმართულებებს, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ გენდერის ასპექტები ადეკვატურად იყოს გათვალისწინებული მათი შემუშავებისა და განხორციელების ფაზაში. გენდერულად პასუხისმგებლიანობა და გენდერული მგრძობელობა უნდა დადგინდეს როგორც მინიმუმი სტანდარტი. გენდერზე კომპეტენციების გაზრდა პარტნიორ სტრუქტურებში არის მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გენდერულად პასუხისმგებლობიანი ჩარჩოს უზრუნველსაყოფად. ინტერვენციის ეს ორივე სფერო უნდა იყოს ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული.

გენდერის ექსპერტის მიერ უნდა გადაიხედოს ქვემოთ ჩამოთვლილი პროცესები, იმის გარანტიით, რომ გადახედილი ან ახალი პოლიტიკა და რეგულაციები არის გენდერულად მგრძობიარე და პასუხისმგებლობიანი. ეს პროცესებია:

- ტყის მდგრადი მართვის გეგმები და ბიზნეს გეგმები, რათა უზრუნველყოფილი იყოს მათი გენდერული მგრძობელობა და პასუხისმგებლობიანობა, თანაბრად ასახავდეს იმ სფეროებს, რაც ტრადიციულად გამოიყენებოდა კაცებისა და ქალების მიერ.
- სტანდარტული საოპერაციო პროცედურები (SOP) სატყეო სააგენტოს მიერ მდგრადად წარმოებული საწვავი მერქნის უზრუნველყოფასა და ტყის მდგრადი მართვის განხორციელებაზე / გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის მიერ, ტყის

ზედამხედველობაზე / სოფლისა და სოფლად განვითარების სააგენტოს მიერ, ფინანსური ინვესტიციების ინსტრუმენტებზე.

- ენერჯო ეფექტურობისა და ალტერნატიული საწვავის სექტორისთვის პოლიტიკა და რეგულაციები.

ასევე, უნდა გადაიხედოს ნებისმიერი სხვა რეგულაცია და პოლიტიკა, რომელიც შესაძლოა არსებობდეს და/ან რეკომენდირებული იყოს პროექტის პერსონალის მიერ, რათა უზრუნველყოფილი იყოს გენდერულად პასუხისმგებლობიანობა და გენდერული მგრძობიანობა.

კონკრეტული ინტერვენციები, ქალების, როგორც მთავარი მოთამაშეების ჩართულობისთვის:

შეფასება აჩვენებს, რომ ქალები ეჯახებიან შეზღუდვებს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მონაწილეობასთან დაკავშირებით, თავიანთ შინამეურნეობებსა და საზოგადოებრივ პროცესებში. მიზეზები მრავალმხრივია: როგორც ეს ცალსახაა ადნიშნული გენდერის შეფასებაში, მამაკაცებს აქვთ უფრო მეტი ძალაუფლება პირად სივრცეში, ვინაიდან მათ აქვთ უფრო მაღალი შემოსავალი და გააჩნიათ და აკონტროლებენ მეტ საკუთრებას, ვიდრე ქალები. სიღარიბე მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის წარმოადგენს პრობლემას, მაგრამ ქალებისთვის - უფრო დიდი მასშტაბით, ვიდრე მამაკაცებისთვის. შინამეურნეობები, რომელსაც ქალები უძღვებიან, ერთსულიანი ოჯახები, სადაც უფრო მეტად ქალები ან მოხუცები ცხოვრობენ, და რომელთა შორის ქალები უფრო მეტნი არიან ვიდრე მამაკაცები, ყველაზე უფრო მოწყვლად მოსახლეობას წარმოადგენენ. უფრო მეტიც, ქალები უფრო მეტად განიცდიან დროის სიმცირესაც, ვინაიდან, როგორც წესი, სამსახურებრივ პასუხისმგებლობასთან ერთად სხვებზე ზრუნვისა და მოვლის პასუხისმგებლობებიც აკისრიათ და თითქმის არ იტოვებენ დროს დასვენებისთვის და პირადი განვითარებისთვის.

იმისთვის, რომ მიიღწეს პროექტის ზოგადი მიზანი, მნიშვნელოვანია ქალების, როგორც მთავარი მოთამაშეების და ცვლილებათა აგენტების ჩართულობა. ქალების, როგორც მთავარი მოთამაშეების აღიარებით, გაიზრდება მათი როლი და ცნობადობა/ხილვადობა საზოგადოებაში, რაც თავის მხრივ, გამოიწვევს გარდასახვას, ცვლილებას მათთვის უფრო მეტი შესაძლებლობების მიცემით. და მაინც, დაგეგმვისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ქალების უფრო აქტიურად ჩართულობითაც კი, ქმედებები უნდა დაიგეგმოს იმგვარად, რომ გადაჭრას ის ბარიერები, რომელსაც ქალები აწყდებიან. იმისთვის, რომ ქალები, როგორც მთავარი მოთამაშეები და გადაწყვეტილებების მიმღები პირები ინტეგრირდნენ, პროექტი უნდა იყოს ფოკუსირებული შემდეგ ზომებზე:

- დროის სიმცირის ასპექტის მოსაგვარებლად, პროექტის აქტივობები (როგორცაა ტრენინგები და კონსულტაციები) უნდა ჩატარდეს საღამოს საათებში და შაბათ-კვირას, გრძელვადიანად (ორ-სამ დღეზე მეტხანს) მათი ქალაქიდან მოშორებით, რათა არ მოხდეს ამ აქტივობების დაპირისპირება მათ საშინაო საქმიანობასთან/მოვალეობებთან. თუ შესაძლებელია, დაგეგმილი ღონისძიებებისა და აქტივობების განმავლობაში, უზრუნველყოფილი იყოს ბავშვის მოვლის მომსახურება. ამასთანავე, დაცული სივრცისთვის, ქალებისთვის სპეციალური კონსულტაციები უნდა ჩატარდეს ქალთა ოთახებში (კახეთის რეგიონში).
- გურიაში, კახეთსა და მცხეთა-მთიანეთში ტყის მდგრადი მართვის გეგმების შემუშავებასა და განხორციელების პროცესში, დაგეგმვისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში ტყის მართვის გეგმებთან დაკავშირებით, საჭიროა ქალთა ჩართულობა. იმაზე დაყრდნობით, რომ ქალთა წილი უნდა იყოს მინიმუმ 30%, სამიზნე მუნიციპალიტეტებში, ადგილობრივ თემებთან ნებისმიერი კონსულტაციის დროს, ჩართული უნდა იყოს ქალთა ეს რაოდენობა, ან იდეალურ შემთხვევაში, დაცული იყოს გენდერული ბალანსი. ვინაიდან ამ მოცემულობით,

მუნიციპალიტეტის საკრებულოს არჩეული ქალი წევრების რიცხვი დაბალია, მიზანი უნდა იყოს ის, რომ მუნიციპალიტეტის ყველა ქალი წევრი ყოველთვის განსაკუთრებულად მოიწვიონ. იმისთვის, რომ მაქსიმალურად მოხდეს არსებული ინსტიტუციური მექანიზმების გამოყენება, მუნიციპალური საკომუნიკაციო პირები უნდა იყვნენ ინფორმირებულნი და ჩაერთონ პროცესებში, როცა ეს შესაძლებელია. უნდა წახალისდეს ქალთა დასაქმება საწვავი მერქნისა და სამასალე მერქნის მარკეტინგში. ქალებს, ზოგადად გააჩნიათ უფრო მაღალი მიღწევები განათლებაში და მეორეც, უფრო კარგად ესმით და უფრო მეტი წვდომა აქვთ მომხმარებელთა მთავარ სამიზნე ჯგუფთან, ვინაიდან ქალები აკონტროლებენ საწვავისა და ღუმელების გამოყენებას. იმისთვის, რომ უფრო მეტი ქალი ჩაერთოს ტყის პატრულირებასა და ინსპექტირებაში, გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტში უნდა უზრუნველყონ ქალებისთვის შესაფერისი ინფრასტრუქტურა (სველი წერტილები, გამოსაცვლელი ოთახები, უსაფრთხოების პირობები) და მთლიანმა პერსონალმა უნდა გაიაროს შინაგანაწესი, მათ შორის სექსუალური შევიწროების ასპექტები.

- ენერგოეფექტურობის/ალტერნატიული საწვავის მომარაგების მდგრადი ჯაჭვის განვითარებისთვის, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ქალი მეწარმეების ხელშეწყობა. მუნიციპალიტეტებში არსებული „ქალთა ოთახები“ შესაძლოა გამოყენებული იყოს და/ან გააქტიურდეს დამატებით, მხოლოდ ქალებისთვის განკუთვნილი ტრენინგებისა და ქოუჩინგის სესიებისთვის, რათა შეიქმნას უსაფრთხო გარემო. ქალთა ჩართულობის გაზრდის მიზნით, ტრენერთა ტრენინგები (ToT), შესაძლოა ჩატარდეს ორი გზით, პირველი ToT შესაძლოა გაიმართოს სპეციალურად ქალებისთვის „ქალები ატრენინგებენ ქალებს“ მიზნით და მეორე, ტრენერთა ფონდში გენდერული ბალანსის შესაქმენლად. ეს საშუალებას მისცემს ქალებს რომ ქონდეთ დამატებით შემოსავალი და დაიკავონ ინსტრუქტორის პოზიცია გენდერულად შერეულ ჯგუფების წინაშე (რაც დაეხმარება მათ გადალახონ/გაუმკალებდნენ სტერეოტიპებს). პოტენციური ტრენერების და ტრენინგების ქალი მონაწილეების მოძებნის პროცესში შესაძლოა ჩაერთოს ქალთა კოოპერატივებიც, როგორც გამავრცელებელი. ქალთა კოოპერატივს ასევე აქვს გადამწყვეტი როლი ალტერნატიული საწვავის წარმოებისთვის საჭირო ნედლეულის მიწოდების ქსელში. მათ შეუძლიათ დახმარება არსებული და ახალი EE-AF პროდუქტის მწარმოებელთა დადგენასა და გაძლიერებაში, რათა შესაბამისად წარმოაჩინონ ქალები, როგორც აქტივების მფლობელები და გაითვალისწინონ მათი გამოცდილება და ხედვები. როგორც ამ შეფასებაში უკვე აღინიშნა, ქალებს აქვთ უფრო ძლიერი ხმა არასამთავრობო სექტორში. ამგვარად, მხარდამჭერი და საინფორმაციო კამპანიები უნდა მოეწყოს და წარიმართოს ქალთა ორგანიზაციების მიერ, რათა უფრო მეტად წარმოჩინდნენ ქალები და თემშიც გაიგონ ქალის მთავარი როლის შესახებ, EE-AF გადაწყვეტების წარმატებით განხორციელებაში.

კონკრეტული ზომები პროექტის რესურსებსა და ბენეფიტებზე წვდომისთვის:

ვინაიდან ქალები და განსაკუთრებით ქალის მიერ მართული შინამეურნეობები სტრუქტურულად არაპრივილეგირებულები არიან საქართველოში, უმნიშვნელოვანესია რომ მათთვის პროექტის რესურსებსა და ბენეფიტებზე წვდომა უზრუნველყოფილი და ხელშეწყობილი იყოს. ეს მოიცავს წვდომას საწვავსა და ღუმელებზე, ტყის პროდუქტებზე და ინფორმაციაზე.

პროექტმა უნდა უზრუნველყოს რომ გენდერული ხარვეზები რესურსებსა და პროექტის ბენეფიტებზე წვდომის ასპექტში გადაჭრილია შემდეგი ზომების მეშვეობით:

საწვავზე წვდომა და შესაბამისი მხარდამჭერი პროგრამები:

მაღალი ხარისხის საწვავზე წვდომა უმნიშვნელოვანესია ქალებისთვის, ვინაიდან ისინი არიან საწვავის მთავარი მომხმარებლები. საწვავი შეშის მიწოდების ახალი მექანიზმი (საწვავი შეშის მოპოვება, გაშრობა და შენახვა პლიუს შინამეურნეობებისთვის მისი მიწოდება ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ) არის გარანტია იმისა, რომ ოჯახებამდე მიაღწევს მხოლოდ მშრალი, მაღალი ხარისხის საწვავი მერქანი. ამავდროულად, ის გამოყენებული იქნება უფრო ეფექტურ სათბობ და სამზარეულო მოწყობილობებში, რაც უზრუნველყოფს უკეთეს გათბობას და საჭმლის მომზადების უკეთეს მოდელს. ქალები, როგორც საწვავი მერქნის მომხმარებლები, ისარგებლებენ ისეთი ბენეფიტებით, როგორცაა სახლის გათბობა და საჭმლის მომზადება სახლში დაგროვილ ორთქლთან ნაკლები შემხებლობით (ჯანმრთელობაზე შემცირებული ზეგავლენით), სახლის უფრო სწრაფად და უკეთ გათბობით (გაიზრდება კომფორტი) და მოწყობილობის საწვავით შევსების ნაკლები საჭიროებით (დაიზოგება დრო). ამასთანავე, მამაკაცებს აღარ დასჭირდებათ შეაგროვონ და მოჭრან საწვავი მერქანი თავისით, რაც ასევე გამოათავისუფლებს მათ დროს ეკონომიკური აქტივობებისთვის.

იმისთვის რომ ქალებმა მიიღონ სარგებელი მაღალი ხარისხის საწვავი მერქნით და ასეთმა საწვავმა მერქანმა მიაღწიოს ქალების მიერ მართულ შინამეურნეობებამდე, ეროვნულმა სატყეო სააგენტომ უნდა გააადვილოს წვდომა საწვავი შეშის მიწოდების სისტემაზე ქალებისთვის, განსაკუთრებით კი ქალების მიერ მართული ოჯახებისთვის. ეროვნულმა სატყეო სააგენტომ უნდა დააარსოს შესაბამისი მონიტორინგის სისტემა, რათა კონტროლი გაუწიოს ხელმისაწვდომობას.

ქალები ასევე მთავარი მომხმარებლები არიან ახალი ღუმელებისა და ალტერნატიული საწვავისა და შესაბამის მხარდამჭერ პროგრამებზე წვდომა უმნიშვნელოვანესია. პროექტმა უნდა უზრუნველყოს რომ ინფორმაცია EE და AF-ზე ხელმისაწვდომია ქალების მიერ მართულ შინამეურნეობებისთვის და ფინანსური წამახალისებლები ასევე მიმზიდველია და ხელმისაწვდომი ქალების შინამეურნეობებისთვის, ისევე როგორც იმ ქალებისთვის, რომლებიც დაქორწინებულნი არიან.

პროექტში ასევე სპეციფიკურ სამიზნე ჯგუფს უნდა წარმოადგენდეს ქალების მიერ მართული შინამეურნეობები, რომლებსაც მიუდგებიან პროექტში გათვალისწინებული ცნობიერების ამაღლების აქტივობებში გაწერილი მიზნობრივი ღონისძიებების გზით (იხილეთ ქვემოთ - ხელმისაწვდომობა ინფორმაციაზე). ეს შედეგად გამოიღებს ქალების მიერ მართული შინამეურნეობების მაღალ რიცხვის, რომლებიც არიან განსაკუთრებულად ინფორმირებულები EE-AF საშუალებების სარგებლის შესახებ. მეორეც, იმისთვის რომ გაძლიერდეს ხელმისაწვდომობა მიკრო-საფინანსო კომპონენტებთან, უნდა მოეწყოს ფინანსურ საკითხებთან დაკავშირებული სემინარები, მუნიციპალიტეტების გენდერის საბჭოს და გენდერის საკითხებში საკომუნიკაციო პირების ჩართულობით. მესამე, უნდა გაკეთდეს გენდერული ზეგავლენის შეფასება, რათა შეფასდეს სასესხო პროგრამების ხელმისაწვდომობა ქალებისა და ქალების მიერ მართული შინამეურნეობებისთვის და შესაბამისი ცვლილებები განხორციელდეს პროგრამაში. მეოთხე, რეკომენდირებულია, რომ პროექტმა აიღოს ვალდებულება, რომ სავაუჩერო პროგრამის ბენეფიციარების გარკვეული პროცენტი იქნება ქალის მიერ მართული შინამეურნეობები.

წვდომა ტყის პროდუქტებზე:

შეფასებამ აჩვენა, რომ ქალები ტყის არამერქნულ პროდუქტებს ძირითად არაკომერციული გამოყენების მიზნით აგროვებენ. პრინციპში, არამერქნული პროდუქტები ასევე ქმნის შემოსავლის პოტენციურ წყაროს ქალებისთვის ღირებულებათა ჯაჭვის განვითარების გზით. ახალი ტყის კოდექსის მიხედვით, ტყის არამერქნული პროდუქტების შეგროვებაზე არ იქნება შეზღუდვა

შინამოხმარებისთვის. ტყეზე წვდომა და ამ პროდუქტების შეგროვება კვლავ ნებადართული იქნება. კომერციული მიზნებისთვის ამ პროდუქტების შეგროვებისთვის კი საჭირო იქნება მოლაპარაკებები, რათა ამ პროდუქტების კომერციული გამოყენება სოფლის თემების მიერ გათვალისწინებული იყოს ტყის მდგრადი მართვის გეგმებში. (იხილეთ ზემოთ შემოთავაზებული ზომები ტყის მდგრადი მართვის გეგმების შემუშავებაში ქალების ჩართულობის შესახებ).

პროექტმა უნდა უზრუნველყოს, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტების შეგროვება პირადი მოხმარების მიზნით, ქალების მიერ, გათვალისწინებულია გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის მიერ ტყის ზედამხედველობის შესახებ ფუნქციაში (იხილეთ ზემოთ შემოთავაზებული ზომები). ამასთანავე, ამან შესაძლებელი უნდა გახადოს სოფლის თემებისა და განსაკუთრებით, ქალების მიერ შემოსავლის დამატებითი წყაროს შექმნა, ტყის არამერქნული პროდუქტების კომერციულად მოხმარების გზით, თუ ეს შესაძლებელია. სოციალური ასპექტის გაუმჯობესების გასაადვილებლად, მიმდინარეობს განხილვა აკრედიტირებული ერთეულებსა და საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებს შორის, რომ პროექტს დაემატოს სოციალური კომპონენტი. ეს კომპონენტი ფოკუსირებული იქნება დამატებითი საარსებო საშუალებების ღირებულებათა ჯაჭვის შექმნაზე, ტყის არამერქნული პროდუქტებისთვის და აგრო-მეტყველობისთვის. ღირებულებათა ჯაჭვებს ექნებათ სპეციფიკური ფოკუსი ქალებზე. ეს კომპონენტი შემუშავების პროცესშია და პროექტში ინტეგრირდება 2020 წლის ბოლოს.

ტყითსარგებლობაზე და ალტერნატიული საწვავისა და ენერჯო ეფექტური ღუმელების შესახებ ინფორმაციაზე წვდომა:

ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა ქალებისთვის განხილვებში მათი მონაწილეობის წინაპირობას წარმოადგენს და გააადვილებს მათთვის გადაწყვეტილებების მიღებას. ქალებს სჭირდებათ ინფორმაცია ტყითსარგებლობაში ცვლილებების შესახებ, მასთან დაკავშირებული შესაძლებლობების შესახებ და ენერჯო ეფექტური და ალტერნატიული საწვავის გამოყენებით მიღებული სარგებლის და შესაძლებლობების შესახებ. დროული და გამჭვირვალე ინფორმაცია, რომელიც მიმართულია ქალებსა და ქალების მიერ მართულ შინამეურნეობებზე, საშუალებას მისცემს მათ, მიიღონ ინფორმირებული გადაწყვეტილება შინამეურნეობების ინვესტიციებზე და პოტენციურ შემოსავლის წარმოების შესაძლებლობებზე. პროექტში გათვალისწინებულ პროექტის შესახებ ცნობიერების ასამაღლებელ აქტივობებში (აქტივობა 2.3) უნდა მოხდეს ამ ასპექტების გათვალისწინება, იმ ინსტრუმენტებისა და მექანიზმების გამოყენებით, რომელიც უშუალოდ მიზანმიმართულია ქალებსა და ქალების მიერ მართულ შინამეურნეობებზე.

ინფორმაციაზე წვდომის გასაადვილებლად სპეციფიკური ჯგუფებისთვის ცნობიერების ასამაღლებელი აქტივობები უნდა მოიცავდეს შემდეგ ელემენტებს:

- ჩაერთოს გენდერის საკითხებში მუნიციპალიტეტის საკომუნიკაციო პირები და გენდერული საბჭოს ინსტიტუციონალური მექანიზმი, პროპაგანდის მიზნით.
- დაარსდეს სამუშაო ურთიერთობები ადგილობრივ საინფორმაციო პუნქტებსა და გენდერულ საკითხებში მუნიციპალური საკომუნიკაციო პირებს შორის, რათა მიწვდნენ ქალებს და მუდმივად გაეცნონ ქალების მრავალმხრივ ხედვებს.
- EE-AF საშუალებების შესახებ მრჩეველთა სამსახურები განსაკუთრებით ფოკუსირდნენ ქალების მიერ მართულ და მოწყვლად შინამეურნეობებზე, რათა გაიზარდოს ინფორმაციული სუვერენიტეტი უკვე აღნიშნულ შინამეურნეობებს შორის.
- ცნობიერების ასამაღლებელ ყველა მასალაში ფართოდ ჩართონ გენდერის საკითხები.

ბოლოს, შინამეურნეობათა მრჩეველთა სამსახური EE-AF საშუალებების შესახებ უნდა განსაკუთრებულად ფოკუსირდნენ ქალების მიერ მართულ და მოწყვლად შინამეურნეობებზე, რათა გაიზარდოს ინფორმაციული სუვერენიტეტი უკვე აღნიშნულ შინამეურნეობებს შორის.

სპეციფიკური ინტერვენციები გენდერის ფართომასშტაბიანი ჩართვის მიზნით:

გენდერის საკითხების ფართო მასშტაბიანად ჩართულობა, ე.წ. მეინსტრიმინგი უნდა იყოს გარანტირებული ან გარე ექსპერტების ან პროექტს შიდა შესაძლებლობების საშუალებით. ეს უმნიშვნელოვანესია, რათა მოხდეს იმის უზრუნველყოფა, რომ ნებისმიერი კამპანია, ცოდნის მართვა და ტყის სექტორის რეფორმასთან და საწვავის მოხმარებასთან დაკავშირებული ინფორმაციის შეგროვება პირდაპირი თუ არაპირდაპირი გზით მოიცავდეს გენდერის განზომილებას. გენდერის წარმატებული მეინსტრიმინგი და გენდერულად პასუხისმგებლობიანი პოლიტიკის კეთება დამოკიდებულია გენდერულად დანაწევრებული მონაცემების არსებობაზე და საჭიროებებზე, რომლებსაც ხელი უნდა შეეწყოს პროექტის განმავლობაში.

გამოყენებული წყაროები:

1. ბადურაშვილი, ი., ე. კაპანაძე და შ. წიკლაური (2010). „თაობებისა და გენდერის კვლევა საქართველოში“, ანგარიშის II გამოცემა, თბილისი: მოსახლეობის კვლევის ცენტრი საქართველოში / UNFPA
2. გარემოსდაცვითი საინფორმაციო ცენტრი (2014). გარემოსდაცვითი განათლების შეფასება საქართველოში. თბილისი. ენა: ქართული
3. ბოლო წვდომა მაისი, 5, 2019 <https://matsne.gov.ge/document/download/31702/75/en/pdf>
4. საქართველოს კონსტიტუცია <https://matsne.gov.ge/en/document/View/30346>
5. კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრი (CRRC) (2014). NDI: ქალთა პოლიტიკური ჩართულობა საქართველოში, 2014. Women's Political Participation in Georgia, 2014. განახლებულია 2015 წლის ოქტომბერში www.caucasusbarometer.org/en/no2014ge -დან.
6. კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრი (CRRC) (2017). კავკასიის ბარომეტრი <https://caucasusbarometer.org/en/cb2017ge/HLTHRAT-by-RESPSEX>. Last accessed in May, 10, 2019.
7. გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ) „გენდერის სტრატეგია - გენდერის უკუგება“, მარტი 2012
8. ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი EBRD (2016). კვლევა მოსახლეობის ცხოვრებისეული გამოცდილებები საქართველოში
9. საქსტატი (2018). ქალები და მამაკაცები საქართველოში
10. კლიმატის მწვანე ფონდი, გენდერი პოლიტიკა და სამოქმედო გეგმა, მარტი 2015, GCF/B.09/10, დანართი 2, ნაწილი 4, 4.4. ქვეპუნქტი
11. კლიმატის მწვანე ფონდი „გენდერის პოლიტიკა და სამოქმედო გეგმა“, ივნისი 2018, GCF/B.20/07.
12. კლიმატის მწვანე ფონდი „განახლებული გენდერის პოლიტიკა და სამოქმედო გეგმა 2018-2020“, მარტი, 2015, GCF/B.09/10
13. კლიმატის მწვანე ფონდი „სახელმძღვანელო ჩარჩო და სტადიები, მათ შორის ფონდის ფიდუციალური პრინციპები და სტანდარტები და გარემოსდაცვითი და სოციალური უზრუნველყოფა“ 7 მაისი, 2014 GCF/B.07/02
14. სატყეო განათლების სტრატეგია (2015).. რეკომენდაციები სატყეო განათლების სტრატეგიისთვის საქართველოში.
15. ჰაკერტ, რ. (Hakkert, R.) სუმბაძე, ნ. (2017). გენდერის მონოგრაფი: გენდერის ანალიზი 2014 წლის საქართველოს მოსახლეობის აღწერის მიხედვით მიღებულ მონაცემებზე დაყრდნობით UNFP: თბილისი.
16. IDFI (2013). საქართველოს სახელმწიფო უწყებებში საჯარო მოხელეების სტატისტიკა გენდერის კუთხით <https://idfi.ge/en/statistics-of-public-servants-in-the-public-authorities-of-georgia>.
17. IDFI (2017). საქართველოს მუნიციპალიტეტების ეროვნული შეფასება https://idfi.ge/en/national_assessment_of_georgian_municipalities. ბოლო ბიზიტი: 20 აპრილი, 2019.
18. საქართველოს შრომის კოდექსი (2013). <https://matsne.gov.ge/en/document/download/1155567/5/en/pdf>. ბოლო ბიზიტი: 5 მაისი, 2019.

19. საქართველოს კანონი გენდერულ თანასწორობაზე.
<https://matsne.gov.ge/en/document/download/91624/3/en/pdf>. Last accessed May 10, 2019.
 Local Self-Government Code (2014). <https://matsne.gov.ge/en/document/download/2244429/15/en/pdf>. ბოლო ბიზიტი:5 მაისი, 2019.
20. ლუცევიჩი, ო. (Lutsevych, O.) (2013). Chatham House- ის ბრიფინგის დოკუმენტი. როგორ დასრულდეს რევოლუცია. სამოქალაქო საზოგადოება და დემოკრატია საქართველოში, მოლდოვასა და უკრაინაში. იანვარი. REP BP 2013/01.
21. NACRES (2019). ეკო-ტურიზმის განვითარება ბორჯომის მუნიციპალიტეტის სახელმწიფო ტყის ფონდისთვის. ანგარიშის სამუშაო ვერსია
22. NDI (2018). NDI გამოკითხვა.
23. რეგიონალური გავითარების სტრატეგიები 2014-2021. www.mrdi.gov.ge/en/news/regional-development-strategies-2014-2021-regions-georgia.
24. საქართველოს სოფლის განვითარების სტრატეგია 2017-2020. Enpard.ge/wp-content/.../Rural-Development-Strategy-of-Georgia-2017-2020.pdf. ბოლო განახლება 10 მაისი, 2019.
25. შიმალ, ს. (Schimall, S.) (2015). გენდერის ანალიზი GIZ პროგრამისთვის „ბიომრავალფეროვნების ინტეგრირებული მართვა სამხრეთ კავკასიაში (IBiS).
26. სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია საქართველოში 2015-2020 - ბოლო განახლება 10 მაისი www.moa.gov.ge/Download/Files/227.
27. სუმბაძე, ნ. (2015) საუნივერსიტეტო განათლებაზე წვდომა: ბარიერები და მათი დაძლევის გზები, თბილისი IPS
28. საერთაშორისო გამჭვირვალობა (2014). კვლევა „საზოგადოებრივი აღქმა ადგილობრივი მტავრობების საქმიანობის შესახებ“ (ენა: ქართული). <http://caucasusbarometer.org/ge/ti2015ge/LOCGOVTU/>.
29. საერთაშორისო გამჭვირვალობა (2016). გამოწვევები დედებისა და ბავშვთა ჯანდაცვაში, საქართველოში <https://www.transparency.ge/en/blog/challenge-maternal-child-health-georgia>. ბოლო ვიზიტი 10 მაისი, 2019.
30. UNDP (2018a). ადამიანის განვითარების ინდექსები და ინდიკატორები: 2018 სტატისტიკური განახლება
31. UNDP (2018b). გენდერული თანასწორობა საქართველოში.
32. UNDP (2017). მრავალ-საფრთხიანი ადრეული გაფრთხილების სისტემის გაძლიერება და კლიმატის შესახებ ინფორმაციის გამოყენება საქართველოში.
33. UNFPA. 2014 მოსახლეობის ზოგადი აღწერა <https://georgia.unfpa.org/en/publications>.
34. გაეროს ქალთა ორგანიზაცია UN WOMEN (2013). საჯარო ჩართულობა გენდერულ თანასწორობაზე პოლიტიკასა და ბიზნესში.
35. გაეროს ქალთა ორგანიზაცია (2015). გენდერი და დასაქმება სამხრეთ კავკასიასა და დსთ-ში
36. გაეროს ქალთა ორგანიზაცია (2018a). დაპირებების მოქმედებებში გადატანა: გენდერული თანასწორობა მდგრადი განვითარების 2030 წლის დღის წესრიგი
37. გაეროს ქალთა ორგანიზაცია UN WOMEN (2018b). ქალების ეკონომიკური პასიურობა და არაფორმალურ სექტორში ცართულობა საქართველოში.
38. გაეროს ქალთა ორგანიზაცია UN WOMEN (2018c). გენდერის შეფასება სოფლის მეურნეობასა და ადგილობრივი განვითარების სისტემებში საქართველოში.
39. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია (WHO) (2013). გლობალური და რეგიონალური შეფასებები ძალადობისა და არა-პარტნიორის მიერ სექსუალური ძალადობა, შენევა: WHO.

40. მსოფლიო ბანკი (2016). საქართველო: ახალი ტენდენციები და სიღარიბის შემცირების სხვადასხვა გზები
41. მსოფლიო ბანკი (2017). გენდერული ნიშნით ძალადობა
42. მსოფლიო ბანკი (2018a). ოკუპაციური დაყოფა და გენდერული კუთხით ხელფასების დანაკლისი. საქართველოს საქმის შესწავლა
43. მსოფლიო ბანკი (2018b). პოლიტიკის კვლევის დოკუმენტი 8583.
44. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი (2018). გენდერული ხარვეზის შესახებ ანგარიში 2018
45. WVS (2014). მსოფლიო ღირებულებათა კვლევა www.worldvaluesurvey.org.

დანართი 1: სამართლებრივი დებულებები და გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის ინსტიტუციური მექანიზმები საქართველოში

1994. ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კონვენციის დამატებითი ოქმი (CEDAW) დათქმების გარეშე.

2004. პარლამენტში გენდერული თანასწორობის მრჩეველთა საბჭოს დაარსება, გენდერული თანასწორობის უზრუნველსაყოფად სამოქმედო გეგმის შემუშავებისა და მონიტორინგის მანდატით

2004. ათასწლეულის განვითარების მიზნების (MDGs) ნაციონალიზაცია MDG 3 - გენდერული თანასწორობისა და ქალთა უფლებების გაძლიერების ხელშეწყობა, რომელიც მორგებულია ქართულ კონტექსტზე ორი ძირითადი მიზნის საშუალებით (i) დასაქმებაში გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფა და (ii) საქმიანობის თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა პოლიტიკურ სპექტრსა და მართვის ყველა დონეზე.

2006. პარლამენტის მიერ გენდერული თანასწორობის შესახებ სახელმწიფო კონცეფციის მიღება

2006. ტრეფიკინგთან ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონის მიღება.

2006. ოჯახში ძალადობის აღმოფხვრის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ საქართველოს კანონის მიღება.

2010. გენდერული თანასწორობის შესახებ საქართველოს კანონის მიღება.

2013. პრემიერ-მინისტრის თანაშემწის დანიშვნა ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გენდერული თანასწორობის საკითხებში.

2013. გენდერული თანასწორობის დეპარტამენტის, როგორც მუდმივი განყოფილების შექმნა სახალხო დამცველის ოფისში.

2014. ანტი-დისკრიმინაციული კანონის მიღება.

2014. ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციის ხელმოწერა (სტამბულის კონვენცია)

2016. SDG-ების ნაციონალიზაციის საწყისი გეგმის პრეზენტაცია. საქართველო მდგრადი განვითარების მიზნების 2030 დღის წესრიგის 193 ხელმძღვრთა შორისაა; მდგრადი განვითარების 17 პრინციპი აშკარა ვალდებულებებს ქმნის გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებით, ერთის მხრივ როგორც ცალკეული მიზანი და მეორეს მხრივ როგორც თანა-მკვეთი თემა ყველა SDG- სთან მიმართებაში. SDG 5 ეხება გენდერულ თანასწორობას და აქვს 14 ინდიკატორი.

2017. ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციის ხელმოწერა (სტამბულის კონვენცია).

2017. უწყებათაშორისი კომისიის შექმნა გენდერული თანასწორობის, ქალთა მიმართ და ოჯახში ძალადობის საკითხებში.

2018. შინაგან საქმეთა სამინისტროში ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტის შექმნა.

2018. 2018-2020 წლების ადამიანის უფლებების დაცვის ეროვნული სამოქმედო გეგმის დამტკიცება.

2018. ქალების, მშვიდობისა და უსაფრთხოების საკითხებზე 2018-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო სამოქმედო გეგმის დამტკიცება (UN SCR 1325).

2018. ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლისა და მსხვერპლთა (დაზარალებულთა) დასაცავად გასატარებელ ღონისძიებათა 2018-2020 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცება.

დანართი 2: კონსულტირებული ჯგუფებისა და ცალკეული პირების ჩამონათვალი

#	მუნიციპალიტეტი	თემი	დაინტერესებული მხარე	მამაკაცი	ქალი	სულ
1	თბილისი	n/a	MoEPA* (ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო სამმართველო, NFA*)	1	3	4
2	თბილისი	n/a	MoEPA (გარემოსდაცვითი ზედამხედველობა)	0	1	1
3	თბილისი	n/a	WWF	1	0	1
4	თბილისი	თელავი	რეგიონალური მთავრობა	3	1	4
5	თბილისი	თელავი	სატყეო სამსახურის რეგიონალური დეარტამენტი	2	0	2
6	თელავი	ვარდისუბანი	თემის წევრები	15	0	15
7	ახმეტა	ახმეტა	მუნიციპალიტეტის პერსონალი	1	2	3
8	ახმეტა	არგოხი	თემის წევრები	15	2	17
9	ყვარელი	ყვარელი	მუნიციპალიტეტის პერსონალი	0	2	2
10	ყვარელი	შილდა	თემის წევრები	16	0	16
11	თბილისი	n/a	WWF	1	0	1
12	თბილისი	n/a	ენერგო ეფექტურობა	1	1	2
13	თბილისი	n/a	მწვანე მოძრაობა და ქალები საერთო მომავლისთვის	0	2	2
14	ოზურგეთი, ლანჩხუთი, ჩოხატაური	ოზურგეთი	რეგიონალური მთავრობა, 3 მუნიციპალიტეტის პერსონალი	8	11	19
15	ლანჩხუთი	ზოდი	თემის წევრები	18	5	23
16	ოზურგეთი	მთისპირი	თემის წევრები	5	22	27
17	ჩოხატაური	ლესა	თემის წევრები	12	4	16
18	ოზურგეთი	ოზურგეთი	NFA	5	0	5
19	დედოფლისწყარო	დედოფლისწყარო და ხორნაბუჯი	თემის წევრები	5	5	10
20	დედოფლისწყარო	დედოფლისწყარო	მუნიციპალიტეტის პერსონალი	2	1	3
21	თბილისი	n/a	ქალთა საინფორმაციო ცენტრი	0	1	1
22	თბილისი	n/a	ფონდი ტასო	0	1	1
	სულ			111	64	175